

Reforma sektora bezbjednosti i rodna pitanja

Kristin Valasek

Reforma sektora bezbjednosti i rodna pitanja

Kristin Valasek

Geneva Centre for the
Democratic Control of
Armed Forces (DCAF)

Napomena o autoru

Kristin Valasek je vođa projekta za rodna pitanja i reformu sektora bezbjednosti u Ženevskom centru za demokratsku kontrolu oružanih snaga (DCAF). Kristin je bila koordinator za rodna pitanja, mirovnu i bezbjednosnu politiku, istraživanja i obuku pri UN INSTRAW. Radila je, takođe, na integraciji rodni pitanja pri Odjeljenju UN-a za poslove razoružavanja. Osim toga, ovlaštena je medijator i ima praktično iskustvo u radu sa NVO-ima po pitanjima porodičnog nasilja, seksualnog zlostavljanja i podrške izbjeglicama. Kristin je na Bradford univerzitetu magistrirala rješavanje konfliktnih situacija, a diplomirala je međunarodne i ženske studije.

Urednici

Megan Bastik i Kristin Valasek, DCAF

Zahvalnica

Ovim putem se zahvaljujemo sljedećim osobama na njihovim komentarima na nacrt ovog priručnika, koji su bili od neprocjenjive važnosti za nas: Piteru Albrehtu, Hilari Anderson, Sanam Naragi Anderlini, Elison Bejlis, Megan Bastik, Alanu Brojdenu, Mariji Patriciji Gonzalez Chavez, Idenu Kolu, Marku Daunsu, Anji Ebnoter, Giji Giji, Nikoli Popoviću, Elizabet Porter, Margret Vervijk i Marku Vajtu. Osim njih, zahvaljujemo se Bendžaminu Baklendu, Antoniju Dramondu i Mugihu Takešiti na pomoći pri uređivanju, kao i Anji Ebnoter na uputstvima kako da se uradi ovaj projekat.

Set priručnika o rodnom pitanjima i RSB-u

Ovaj Priručnik o reformi sektora bezbjednosti i rodnom pitanjima je dio Seta priručnika o rodnom pitanjima i RSB-u. Osmišljen je tako da na praktičan način predstavi rodna pitanja za sve one koji rade na reformi sektora bezbjednosti i kreatora politika u tom sektoru, i sastoji se od sljedećih 13 priručnika i njima odgovarajućih praktikuma:

1. Reforma sektora bezbjednosti i rodna pitanja
2. Reforma policije i rodna pitanja
3. Reforma sistema odbrane i rodna pitanja
4. Reforma pravosuđa i rodna pitanja
5. Reforma kaznenog sistema i rodna pitanja
6. Upravljanje granicama i rodna pitanja
7. Parlamentarni nadzor nad sektorom bezbjednosti i rodna pitanja
8. Donošenje politike nacionalne bezbjednosti i rodna pitanja
9. Nadzor civilnog društva nad sektorom bezbjednosti i rodna pitanja
10. Privatne vojne i zaštitarske kompanije i rodna pitanja
11. Procjena, nadgledanje i vrednovanje RSB-a i rodna pitanja
12. Obuka o rodnom pitanjima za zaposlene u sektoru bezbjednosti
13. Primjena rezolucija o ženama, miru i bezbjednosti u reformi sektora bezbjednosti
Aneks o međunarodnim i regionalnim zakonima i podzakonskim aktima

DCAF, OEBS/ODIHR i UN-INSTRAW duguju izričitu zahvalnost Ministarstvu vanjskih poslova Norveške koje je omogućilo da ovaj Set priručnika ugleda svjetlost dana.

DCAF

Ženevski centar za demokratsku kontrolu oružanih snaga (DCAF) promoviše dobru upravu i reformu sektora bezbjednosti. Centar vrši istraživanja o dobrim praksama, podstiče razvoj odgovarajućih standarda na državnom i međunarodnom nivou, daje preporuke za razvoj odgovarajuće politike, vrši savjetodavnu ulogu i pruža državama programe podrške. Partnere DCAF-a čine vlade, parlamenti, institucije civilnog društva, međunarodne organizacije i niz aktera u sektoru bezbjednosti, kao što su policija, sudstvo, obavještajne agencije, granične službe i vojska.

OEBS/ODIHR

Kancelarija za demokratske institucije i ljudska prava (ODIHR) je glavna institucija koja je u okviru OEBS-a zadužena za ljudsku dimenziju pitanja bezbjednosti, tj. široki koncept koji obuhvata zaštitu ljudskih prava, razvoj demokratskih društava sa naglaskom na izbore, izgradnju institucionalnih kapaciteta i upravu, jačanje vladavine prava i promovisanje istinskog poštovanja i međusobnog razumijevanja među pojedincima, kao i među narodima. ODIHR je dao svoj doprinos stvaranju ovog Seta priručnika.

UN-INSTRAW

Međunarodni istraživački i obrazovni institut Ujedinjenih nacija za unapređenje položaja žena (UN-INSTRAW) je jedina organizacija UN-a ove vrste, sa zadatkom razvijanja programa istraživanja koji doprinose jačanju položaja žena i postizanja rodne ravnopravnosti širom svijeta. Putem stvaranja saveza sa zemljama članicama UN-a, međunarodnim organizacijama, akademskim krugovima, civilnim društvom i ostalim akterima, UN-INSTRAW:

- sprovodi istraživanja koja su usmjerena na konkretno preduzimanje aktivnosti po pitanjima roda i njegovog konkretnog uticaja na politiku, programe i projekte;
- stvara veze neophodne za upravljanje znanjem i razmjenu informacija;
- jača kapacitete ključnih učesnika u procesu, kako bi se pitanja roda integrisala u politiku, programe i projekte.

Slika na naslovnoj strani © Jewel Samad/AFP/Getty Images, 2007.

© DCAF, OEBS/ODIHR, UN-INSTRAW, 2008.

Sva prava su zaštićena.

ISBN 978-92-9222-148-5

Citirati kao: Kristin Valasek. „Reforma sektora bezbjednosti i rodna pitanja”. *Set priručnika o rodnom pitanjima i reformi sektora bezbjednosti*. Ur. Megan Bastick i Kristin Valasek. Ženeva: DCAF, OEBS/ODIHR, UN-INSTRAW, 2008.

Prevela Dragana Čurović. Lektura i korektura Biljana Ristović.
Štampa: UNAGRAF d.o.o.

SADRŽAJ

Akronimi	iii
1. Uvod	1
2. Šta podrazumijeva reforma sektora bezbjednosti?	1
3. Šta je rod?	3
4. Rodne strategije u reformi sektora bezbjednosti	4
4.1 Integracija rodnih pitanja	4
4.2 Promovisanje jednake zastupljenosti muškaraca i žena	5
5. Zbog čega je rod bitan za reformu sektora bezbjednosti?	6
5.1 Lokalno vlasništvo.....	6
5.2 Delotvorno pružanje usluga	7
5.3 Nadzor i odgovornost sektora bezbjednosti	10
6. Na koji se način rodna pitanja mogu integrisati u reformu sektora bezbjednosti?	12
6.1 Rodno odgovorna politika RSB-a	12
6.2 Rodno odgovoran programski ciklus RSB-a	13
<i>Procjena RSB-a</i>	15
<i>Osmišljavanje i planiranje RSB-a</i>	15
<i>Sprovođenje RSB-a</i>	17
<i>Praćenje i vrednovanje procjena RSB-a</i>	17
7. Integracija rodnih pitanja u RSB u specifičnim kontekstima	19
7.1 Zemlje u postkonfliktnom periodu	19
7.2 Zemlje u tranziciji	20
7.3 Zemlje u razvoju	21
7.4 Razvijene zemlje	22
8. Ključne preporuke	24
9. Dodatni izvori informacija	24

AKRONIMI

EU	Evropska unija
GTZ	Njemačka organizacija za tehničku saradnju
LGBT	Lezbijski, homoseksualni, biseksualni i transseksualni
NATO	Sjevernoatlanski savez
NiV	Nadgledanje i vrednovanje
NVO	Nevladina organizacija
OCD	Organizacija civilnog društva
OEBS	Organizacija za evropsku bezbjednost i saradnju
OECD DAC	Odbor za pomoć u razvoju Organizacije za ekonomsku saradnju i razvoj
RDR	Razoružavanje, demobilizacija i reintegracija
RN	Rodno nasilje
RSB	Reforma sektora bezbjednosti
SAD	Sjedinjene Američke Države
UN	Ujedinjene nacije
UNFPA	Fond Ujedinjenih nacija za stanovništvo
WHO	Svjetska zdravstvena organizacija

Reforma sektora bezbjednosti i rodna pitanja

1 Uvod

Nedostatak policijskih službenica u Avganistanu kao prijetnja nacionalnoj bezbjednosti

„U provinciji Uruzgan trenutno rade samo dvije policijske službenice i to pri kabinetu guvernera u Tarin Kovtu. Razgovori sa novim muškim regrutima za Nacionalnu policiju Avganistana u ovoj provinciji jasno oslikavaju potrebu za povećanjem broja žena, kako u policijskim stanicama tako i na kontrolnim punktovima.

... bezbjednost na kontrolnim punktovima je bila ugrožena prisustvom muškaraca, pripadnicima suparničkih oružanih snaga, obučenih u burke poput Avganistanki. Pretres nije dolazio u obzir jer nije bilo policijskih službenica.“

Margret Vervijk, viši policijski službenik, Holandija, Ministarstvo vanjskih poslova (2007.)

Reforma sektora bezbjednosti (RSB) sve više postaje prioritet vlada i na dnevnom je redu zajednica za međunarodni razvoj, mir i bezbjednost. RSB-om se otvaraju mogućnosti za transformaciju bezbjednosne politike, institucija i programa, stvarajući mogućnosti za integraciju rodni pitanja. Umjesto da se samo smatra provjerom političke ispravnosti, integracija rodni pitanja se smatra osnovom za postizanje operativne djelotvornosti, lokalnog vlasništva i ojačanog nadzora. Na primjer, povećanje zapošljavanja žena, sprječavanje kršenja ljudskih prava i saradnja sa organizacijama žena doprinose stvaranju efikasnog i odgovornog sektora bezbjednosti u kome svi učestvuju, te koji odgovara specifičnim potrebama muškaraca, žena, djevojaka, djevojčica, mladića i dječaka.

Ovaj priručnik ima za cilj da pruži osnovni uvid u pitanja RSB-a i rodna pitanja zaposlenima u vladama (uključujući i zemlje donatore), zaposlenima u institucijama sektora bezbjednosti i u regionalnim i međunarodnim organizacijama odgovornim za razvoj politike i programa RSB-a. Ovaj priručnik može koristiti i organizacijama civilnog društva, akademikima i istraživačima koji se bave rodni i pitanjima bezbjednosti.

Ovaj priručnik obuhvata:

- uvod u pitanja RSB-a i roda
- objašnjenje o tome zašto se integracijom rodni pitanja jačaju procesi RSB-a
- praktične načine integracije rodni pitanja u politiku RSB-a i programske cikluse

- pregled rodni pitanja i pitanja reforme sektora bezbjednosti koja su specifična za zemlje u postkonfliktnom periodu, za zemlje u tranziciji, za zemlje u razvoju i za razvijene zemlje
- ključne preporuke
- spisak dodatnih izvora informacija

Za detaljnije informacije vidi priručnike o specifičnim institucijama u sklopu Seta priručnika o rodni pitanjima i reformi sektora bezbjednosti.

2 Šta se podrazumijeva pod reformom sektora bezbjednosti?

Premda pojam reforme sektora bezbjednosti datira iz kasnih 90tih godina, ne postoji opšteprihvaćena definicija ni sektora bezbjednosti niti reforme sektora bezbjednosti. Različiti učesnici ovog procesa prihvataju širu ili užu definiciju RSB-a, tako da se veliki broj termina, kao što su reforma sektora bezbjednosti, reforma sistema bezbjednosti, modernizacija sektora bezbjednosti, transformacija sektora bezbjednosti itd. često sinonimno koriste. Međutim, izgleda da postoji usaglašenost oko definicije koju je dao Odbor za pomoć u razvoju Organizacije za ekonomsku saradnju i razvoj (OECD DAC), a koja glasi:

Reforma sektora bezbjednosti podrazumijeva transformaciju sektora ili sistema bezbjednosti „koja obuhvata sve učesnike, njihove uloge, odgovornosti i aktivnosti, objedinjene u zajedničkom radu kako bi upravljali sistemom na način koji je usklađeniji sa demokratskim normama i čvrstim principima dobre uprave, te time doprinjeli dobrom funkcionisanju bezbjednosnog okvira“.¹

RSB podrazumijeva sistemski pristup kojim se naglašava uzajamna povezanost svih institucija sektora bezbjednosti i koji ima dva osnovna cilja. Prvi cilj je da se obezbijedi demokratska i civilna kontrola nad sektorom bezbjednosti, npr. jačanjem upravljačkih i nadzornih kapaciteta ministarstava, parlamenta i organizacija civilnog društva. Drugi cilj je da se razvije djelotvoran, priuštiv i efikasan sektor bezbjednosti, npr. putem obnove ili izgradnje kadrovskih i materijalnih kapaciteta.²

Sistem ili sektor bezbjednosti se može opisati kao skup svih državnih institucija i ostalih organa koji se bave bezbjednošću države i njenog stanovništva. Ove institucije i organi obuhvataju sljedeće:

- **Ključne učesnike u sistemu bezbjednosti:** oružane snage (uključujući međunarodne i regionalne oružane snage), policiju, žandarmerije, paravojne formacije, predsjedničko obezbjeđenje, obavještajne i bezbjednosne službe, obalsku stražu, graničnu policiju, carinu, rezerviste i lokalne bezbjednosne jedinice.
- **Tijela za upravljanje i nadzor u oblasti bezbjednosti:** parlament, tj. zakonodavna vlast i njegovi odgovarajući zakonodavni odbori; vlada, tj. izvršna vlast, uključujući ministarstva odbrane, unutrašnjih poslova i vanjskih poslova; savjetodavna tijela za nacionalnu bezbjednost; institucije običajnog prava; tijela finansijske uprave, civilno društvo, uključujući medije, akademske institucije i nevladine organizacije.
- **Institucije pravosuđa i vladavine prava:** ministarstva pravde, zatvori, istražne službe i tužilaštva, sudstvo (sudovi i tribunali), službe za sprovođenje pravosnažnih sudskih odluka (sudski izvršioc i sudski poslužitelji), ostali sistemi zasnovani na običajnom pravu, komisije za ljudska prava i ombudsmeni.
- **Vaninstitucionalne bezbjednosne snage:** oslobodilačke vojske, gerile, privatne jedinice za zaštitu lica, privatne zaštitarske kompanije, privatne vojne kompanije i teritorijalne snage političkih partija.³
- **Neformalne grupe civilnog društva:** profesionalna udruženja, mediji, istraživačke organizacije, lobističke organizacije, vjerske organizacije, nevladine organizacije i lokalna udruženja.⁴

Procesi reforme sektora bezbjednosti trebaju se pozabaviti različitim problemima unutar sektora bezbjednosti, poput korupcije, nedostatka tehničkih kapaciteta, kršenja ljudskih prava, nedostatka transparentnosti i nadzora, kao i problemima od šireg društvenog značaja kao što su kriminal i oružano nasilje. U operativnom smislu, RSB pokriva veliki broj aktivnosti koje se mogu svrstati u četiri šire kategorije:⁵

1. **Jačanje civilne kontrole i nadzora nad sektorom bezbjednosti**, koje obuhvata: reformu ministarstava odbrane i unutrašnjih poslova; jačanje nadzornih kapaciteta zakonodavnih organa putem obezbjeđivanja obuke; uspostavljanje nezavisnih ombudsmana; iniciranje revizije vojne potrošnje koju bi sproveo javni sektor i izgradnju kapaciteta organizacija civilnog društva za vršenje nadzora nad sektorom bezbjednosti.
2. **Profesionalizacija bezbjednosnih snaga**, koja obuhvata: programe za obuku vojnika, policije i drugih aktera sektora bezbjednosti o demokratskoj odgovornosti, rodnim pitanjima, ljudskim pravima, međunarodnom humanitarnom pravu i razumijevanju etničkih pitanja; unaprijeđivanje tehničkih sposobnosti; promovisanje rada policije u zajednici; modernizaciju opreme za vojsku ili policiju; i izradu pravilnika o profesionalnom ponašanju.

3. **Demilitarizacija i izgradnja mirovnih kapaciteta**, koje obuhvataju: programe za smanjivanje dostupnosti i zloupotreba lakog i malokalibarskog naoružanja; razoružavanje, demobilizaciju i reintegraciju boraca i jačanje bezbjednosnih mjera koje se preduzimaju na regionalnom nivou.
4. **Jačanje vladavine prava**, koje obuhvata: uspostavljanje jakog i nezavisnog pravnog okvira kojim se obezbjeđuju neophodan civilno-demokratski nadzor i bolje funkcionisanje kaznenog sistema; izgradnju kapaciteta u sudstvu i uspostavljanje nezavisnog pravosuđa.

Procesi reforme sektora bezbjednosti se razlikuju od države do države i svaki kontekst RSB-a je jedinstven sam po sebi. Premda međunarodne i regionalne organizacije ili bilateralni donatori mogu podržati RSB, najbitnije za bilo koji reformski proces jeste da se njime upravlja sa lokalnog i državnog nivoa. Po mišljenju OECD DAC-a, RSB bi trebalo da bude:

- *usmjerena na narod, da bude u lokalnom vlasništvu i zasnovana na demokratskim normama i principima ljudskih prava, kao i na vladavini prava, u cilju oslobađanja od straha i znatnog smanjenja oružanog nasilja i kriminala;*
- *shvaćena kao okvir za konstruktivno razmišljanje o načinima na koje se može uhvatiti u koštac sa različitim bezbjednosnim izazovima sa kojima se države i njihovo stanovništvo suočavaju, putem bolje integrisanih razvojnih i bezbjednosnih politika i putem većeg civilnog učešća i kontrole;*
- *zasnovana na aktivnostima iz strategija više sektora, na osnovu šire procjene obima bezbjednosnih i pravosudnih potreba naroda i države;*
- *razvijena u skladu sa osnovnim principima dobre uprave, kao što su transparentnost i odgovornost;*
- *sprovedena putem jasnih procesa i politika koji za cilj imaju jačanje institucionalnih i ljudskih kapaciteta koji su neophodni za djelotvorno funkcionisanje bezbjednosne politike i za jednako i ravnomjerno sprovođenje pravde.⁶*

Premda se često povezuje sa kontekstom zemalja u postkonfliktnom periodu, RSB se isto tako odvija i u zemljama u razvoju i zemljama u tranziciji sa autoritarnog režima. Osim ovoga, reformski procesi u okviru bezbjednosnih institucija se odvijaju i u razvijenim zemljama, iako se tada obično ne nazivaju RSB-om.

Opšti izazovi koji se javljaju pri sprovođenju RSB-a su sljedeći:

- **izrazito politička priroda procesa RSB-a**, posebno u vezi sa oružanim snagama, što uključuje mnoge lične, državne i međunarodne interese;
- **potreba da se koordinira rad brojnih različitih učesnika** i da se uključe stručnjaci iz različitih državnih organa i nevladinih organizacija;
- **RSB obuhvata cijeli niz aktivnosti** i može se pokrenuti kako bi se njime podržao određeni broj različitih ciljeva. Ovo često može dovesti do pojave nedosljednosti i nejednakosti u sprovođenju, kao i do ad hoc inicijativa;⁷

Odjeljak 1

Muškarci, muževnost i vojska

U mnogim zemljama, institucionalna kultura oružanih snaga naglašava određene „tipično muške“ vrijednosti i ponašanje, koji onda utiču i na ukupno poimanje muževnosti u društvu. Na primjer, tokom 80tih godina, „sadf (južnoafričke odbrambene snage) su bile glavni izvor poimanja prihvatljivog ponašanja svakog bijelca u južnoj afriki. Određeni broj regruta sadf-a su insistirali na tome da je suština vojne obuke u tome da se uče agresivnosti i da je poistovjećuju sa muževnošću.“⁹

Vojna obuka ili „vojni kamp“ je često veoma precizno osmišljen proces koji za cilj ima slamanje individualnosti i stvaranje službeno-vojnog ponašanja i lojalnosti grupi. Ovakav proces socijalizacije je intimno rodno orijentisan jer se biti vojnik namjerno povezuje sa „biti pravi muškarac“.

U kanadi, istraživači tvrde da se novoregrutovani vojnici suočavaju sa poniženjima i degradacijom tokom vojne obuke u formi fizičke brutalnosti, prijetnji nasiljem ili verbalnih napada, kao što je nazivanje žena regruta „kurvama“ ili muškaraca regruta „ženicama“, „pešovanima“ ili „crnjama“. Ove rasne, homofobične i seksističke uvrede odražavaju postojanje institucionalne kulture koja zatvara oči pred određenim oblikom nasilne muževnosti i u nekoj meri čak podstiče njeno postojanje.¹⁰

Kao još jedan od primjera se može navesti izrael gdje muškarci služe obavezan vojni rok u trajanju od tri godine. Po mišljenju istraživača denija kaplana: „vojska pokušava da sve muškarce u uniformi ukalupi u jedan jedinstveni trend muževnosti. To čini putem organizacione kulture u kojoj se slave idealne vojne vještine poput fizičke spremnosti, izdržljivosti, samokontrole, profesionalnosti, društvenosti, heteroseksualnosti i činjenice da ste neprijatelji arapa. Ove crte utiču na ponašanje muškaraca jer su direktno suprotne onome što se smatra „drugacijim“ kao što su ženstvenost, homoseksualnost i arapin kao neprijatelj.“¹¹

- RSB je dugotrajan proces koji može da dovede do problema sa održivošću, uključujući i problem sa obezbjeđivanjem adekvatnog finansiranja.

Premda su ovo veliki izazovi, RSB ima potencijal za smanjivanje rizika od pojave oružanog sukoba i može da promovira razvoj i unaprijedi bezbjednost ljudi. Stvaranje demokratski odgovornog profesionalnog sektora bezbjednosti kojim se upravlja na adekvatan način može da dovede do boljeg pružanja bezbjednosti i pravde svim segmentima društva.

3 Šta je rod?

„Rod“ se odnosi na društveno ustanovljene uloge i odnose između muškaraca i žena. Rod se uči, nije određen biološkim karakteristikama. Drugim riječima, muškarci i žene uče različite društvene uloge i odgovarajuća ponašanja u skladu sa svojim polom. Jedan od primjera za ovo jeste da su žene tradicionalno, u kulturi mnogih evropskih zemalja, zadužene za spremanje hrane. Žene nijesu biološki predodređene da kuvaju, već je to dio njihove rodne uloge koju većina žena nauči. Rodne uloge, poput ovih navedenih, nijesu statične već se vremenom mogu mijenjati i u velikoj mjeri se razlikovati u različitim kulturama.

Nasuprot rodu, „pol“ upućuje na biološke razlike između žena i muškaraca. Ove biološke karakteristike, kao što su hormoni, reproduktivni organi i genetske razlike se često koriste da ljude podijele na muškarce i žene. Primjeri ispravne upotrebe termina „pol“ se mogu naći u carinskim deklaracijama ili u aplikacionim formularima (pol: muški ili ženski), ili ako govorimo o statistici, onda se podjela vrši na muškarce i žene u

svrhu „podjele statističkih podataka po polu“.

Osim kulture, rodne uloge su pod uticajem velikog broja različitih faktora kao što su društveni stalež, nacionalnost, etnička pripadnost, seksualno opredjeljenje i godište. Na primer, Kanađanin bijelac, homoseksualac, iz srednjeg staleža, će se, u smislu svog i opšteg shvatanja muževnosti, veoma razlikovati od Liberijca iz više društvene klase koji je crnac i heteroseksualac. Množina u smislu „**muške karakteristike**“ i „**ženske karakteristike**“ se koristi da označi da muževnost i ženstvenost imaju različito značenje za različite grupe muškaraca i žena u različitim razdobljima.⁸ U svakom društvu postoji više definicija muževnosti i ženstvenosti od kojih se neke više uvažavaju od drugih (vidi Odjeljak 1).

Žene, muškarci, djevojke, djevojčice, mladići i dječaci imaju različita iskustva u vezi sa bezbjednošću, različite potrebe i prioritete i preduzimaju različite aktivnosti u skladu sa svojim rodom i polom. Određeni tipovi nasilja se javljaju po osnovu društveno određenih razlika između muškaraca i žena, koji su poznati pod nazivom „**rodno nasilje**“ (RN).¹² RN ne podrazumijeva samo nasilje nad ženama jer njegove žrtve isto tako mogu biti i muškarci, mladići i dječaci. Na primjer, muškarci, mladići, dječaci, žene, djevojke i djevojčice mogu svi biti žrtve silovanja. Kako je silovanje povezano sa osjećanjem nadmoći i sa rodnim identitetom, ono predstavlja krivično djelo koje se klasifikuje kao RN. Nasilje nad osobama homoseksualne, lezbijске i biseksualne orijentacije po osnovu takvog njihovog seksualnog opredjeljenja i nad transseksualcima po osnovu njihovog rodnog identiteta se, takođe, podvodi pod RN jer je upućeno protiv onih koji se ne pridržavaju jasno određenih rodnih uloga.

Neki oblici rodnog nasilja su više usmjereni protiv muškaraca, mladića i dječaka nego li protiv žena, djevojaka i djevojčica (vidi Odjeljak 2). Međutim, u mnogim slučajevima žene, djevojke i djevojčice čine većinu među žrtvama. U slučajevima seksualnog

Odjeljak 2		Primjeri rodnog nasilja	
Žene, djevojke i djevojčice		Muškarci, mladići i dječaci	
Porodično nasilje <i>Studija koju je Svjetska zdravstvena organizacija (WHO) sprovela 2005. godine u više zemalja je pokazala da su u većini zemalja između 29% i 62% žena iskusile fizičko ili seksualno nasilje od strane svog intimnog partnera.¹⁴</i>		Oružano nasilje <i>Na svjetskom nivou se procjenjuje da svake godine preko 1.000.000 osoba biva ranjeno vatrenim oružjem, preko 200.000 biva ubijeno vatrenim oružjem, a 50.000 sebi oduzme život vatrenim oružjem.¹⁵ Po izvještaju WHO, 90% žrtava vatrenog oružja su muškarci.¹⁶ Za više informacija pogledajte Odjeljak 7.</i>	
Trgovina ljudima <i>Godišnje 500.000 do 700.000 žena, djevojaka i djevojčica bivaju žrtve međunarodne trgovine ljudima.¹⁷</i>		Zlostavljanje djece <i>WHO daje navode iz međunarodnih studija po kojima stopa seksualnog iskorištavanja dječaka iznosi 5-10%.¹⁸</i>	
Seksualno nasilje <i>Povećano seksualno nasilje je dokumentovano prije, tokom i nakon oružanih sukoba; npr. u Ruandi se broj silovanih žena, djevojaka i djevojčica kreće od 15.700 do 500.000.¹⁹</i>		Silovanje <i>Studija sprovedena 2000. god. nad zatvorenima iz sedam zatvora za muškarce u SAD je pokazala da je 21% zatvorenika makar jedanput iskusio seksualni kontakt pod prijetnjom ili prisilom, a da je najmanje 7% zatvorenika bilo silovano.²⁰</i>	
Sakaćenje genitalija <i>Sudeći po izvještajima UN Fonda za stanovništvo (UNFPA), 130 miliona djevojaka, djevojčica i žena su bile podvrgnute sakaćenju genitalnih organa, a 2 miliona djevojaka i djevojčica je ugroženo svake godine.</i>		Masakri na osnovu pola <i>U masakru u Srebrenici u julu 1995. godine je ubijeno oko 8.000 muškaraca bosanskih muslimana.</i>	
Nasilje protiv homoseksualno orijentisanih osoba <i>Studija koju je sprovela Ruska mreža osoba homoseksualne, lezbijske, biseksualne ili transseksualne orijentacije, a u kojoj je učestvovalo preko 3.500 homoseksualaca i lezbijki je pokazala da je 26,5% učesnika bilo žrtva fizičkog nasilja po osnovu netrpeljivosti prema njihovoj seksualnoj opredjeljenosti.²¹</i>			

iskorištavanja djece, na primjer, međunarodna istraživanja su pokazala da je seksualno iskorištavano 20% djevojčica u odnosu na 5-10% dječaka.¹³

4 Rodne strategije u reformi sektora bezbjednosti

Kako bi se rodna pitanja – specifične potrebe i uloge muškaraca, žena, mladića, dječaka, djevojaka i djevojčica – integrisala u RSB i u institucije sektora bezbjednosti, mogu se upotrijebiti dvije komplementarne strategije: integracija rodnih pitanja i promovisanje jednakog učešća muškaraca i žena. Ove strategije se mogu primijeniti i na sami proces RSB-a (npr. obezbjeđivanjem obuke o rodnim pitanjima za osoblje koje je zaduženo za politiku i planiranje RSB-a), kao i na institucije obuhvaćene RSB-om (npr. uvođenjem obuke o rodnim pitanjima za novoprimiteljne regrute kao sastavnog dijela procesa reforme policijskih snaga).

4.1 Integracija rodnih pitanja

„Ako želite da u nekoj oblasti postignete nivo stabilnosti, neophodno je da razumijete ulogu žena... Ukoliko žene su hranitelji porodice i obezbjeđuju hranu i vodu svojoj porodici iz dana u dan, patroliranje oblastima u kojima one rade će uvećati bezbjednost i omogućiti im da nesmetano nastave sa svojim radom. Ovo je taktička procjena... Stvaranje uslova za neometano funkcionisanje u svakodnevnom životu je, iz bezbjednosne perspektive, od ključnog značaja. Ono obezbjeđuje neophodnu osnovu stabilnosti.“

Brigadni general Karl Engelbrektson, zapovjednik Nordijskog bataljona²²

Integracija rodnih pitanja je „proces procjene uticaja bilo koje planirane aktivnosti na žene i muškarce, uključujući tu zakonodavstvo, politiku i programe, u svim oblastima i na svim nivoima. To je strategija kojom se omogućava da ona pitanja koja zabrinjavaju žene i muškarce, kao i njihova iskustva, postanu sastavni dio osmišljavanja, sprovođenja, nadgledanja i vrednovanja politika i programa u svim oblastima, kako bi od njih i žene i muškarci imali podjednake koristi i kako više ne bi dolazilo do pojave nejednakosti.“²³

Integracija rodni pitanja podrazumijeva da se u svakoj fazi programskog ciklusa, uzima u obzir uticaj koji bi sve politike i programi RSB-a mogli imati na žene, djevojke, djevojčice, muškarce, mladiće i dječake, pri čemu te faze podrazumijevaju procjenu, planiranje, sprovođenje, nadgledanje i vrednovanje. Na primjer, integracija rodni pitanja u procjenu RSB-a obuhvata uvođenje pitanja kojima se identifikuju različite bojazni po pitanju bezbjednosti sa kojima se suočavaju muškarci, žene, djevojke, djevojčice, mladići i dječaci. Rezultati ovakve procjene bi, stoga, mogli ukazati na potrebu da se pokrenu „rodne inicijative“ i/ili inicijative kojima bi se obradile i zadovoljile specifične bezbjednosne potrebe žena, muškaraca, mladića, dječaka, djevojaka i djevojčica u okviru procesa RSB-a.

Rodne inicijative za cilj imaju jačanje svijesti o sektoru bezbjednosti, kao i odgovor na različita bezbjednosna iskustva, potrebe i uloge muškaraca, žena, djevojaka, djevojčica, mladića i dječaka.

Primjeri

- Uključivanje rodni pitanja u osnovnu obuku za osoblje zaposleno u pravosuđu, uključujući obuku za advokate, sudije i administrativno osoblje.
- Pokretanje inicijative za analizu javne potrošnje vlade i izdvajanja za rodna pitanja kako bi se obezbijedila ravnomyerna raspodjela budžetskih sredstava.
- Zapošljavanje stručnjaka za rodna pitanja kao dio tima za procjenu RSB-a.
- Pružanje podrške izradi pravilnika ponašanja u oružanim snagama kojim se izričito zabranjuje i sankcioniše RN.

Inicijative specifično prilagođene muškarcima, ženama, mladićima, dječacima, djevojkama i djevojčicama su tako osmišljene da zadovolje specifične bezbjednosne potrebe svake od ovih grupa.

Primjeri

- Finansiranje osnivanja jedinica ili stanica u kojima rade samo žene.
- Obuka zatvorskog osoblja da spriječe silovanje muških zatvorenika.
- Podsticanje saradnje sa organizacijama žena kako bi se unaprijedilo pružanje usluga ženama, djevojkama i djevojčicama koje su žrtve trgovine ljudima, kada se takva trgovina otkrije na graničnim prijelazima.
- Sprovođenje procjene mjera kojima se sprječava nasilje nad mladićima i dječacima i kojima se odgovara na takvo nasilje.

4.2 Promovisanje jednakog učešća muškaraca i žena

„Vršenje pretresa kako bi se pronašlo oružje bio je redovan zadatak na Kosovu... Njega je gotovo nemoguće ispuniti bez žene u timu. Ukoliko sumnjate da je oružje sakriveno u selu, mnogo je jednostavnije pretresati kuće u timovima koji su sastavljeni od žena i muškaraca. Žene vojnici mogu razgovarati sa ženama u tom domaćinstvu jer one često imaju više povjerenja u druge žene i samim tim se smanjuje rizik od eskalacije sukoba.“

Lars Veterskog, Swedint²⁴

Odjeljak 3

Modernizacija policijskih snaga u Nikaragvi²⁶

Modernizacija Nacionalnih policijskih snaga u Nikaragvi ukazuje na to koliko inicijative na integraciji rodni pitanja i povećanju učešća žena mogu imati pozitivan odjek. Veliki broj rodni reformi u okviru policijskih snaga u Nikaragvi je započet 90tih godina nakon pritiska ženskog pokreta u Nikaragvi i službenica policije. U okviru projekta koji je finansijski podržala Njemačka agencija za tehničku saradnju (GTZ), sprovedene su određene inicijative koje su obuhvatale sljedeće:

- uvođenje obuke o RN u nastavni plan i program policijskih akademija;
- policijske stanice u kojima rade samo žene;
- reformu kriterijuma regrutovanja, uključujući prilagođenu fizičku obuku za žene i zahtjeve vezane za visinu, kao i prilagođene testove fizičke sposobnosti za žene;
- transparentne kriterijume za napredovanje;
- kadrovsku politiku koja bi omogućila policijskim službenicama da usklade posao i porodični život;
- osnivanje tzv. Consejo Consultivo de Género (Savjeta za konsultacije o rodni pitanjima) koji bi poslužio kao forum za diskusiju i istraživanje radni uslova za policijske službenice.

Danas 26% policijskih službenika u Nikaragvi čine žene, što predstavlja najveći procenat žena u policijskim snagama jedne države u svijetu. Policijske snage Nikaragve su proglašene za policijske snage koje imaju najbolje uslove za rad policijskih službenica u regionu i veoma su hvaljene zbog uspješno sprovedenih inicijativa na smanjenju seksualnog nasilja.

Program modernizacije policije u Nikaragvi je postao primjer za ostale državne institucije, a veliki broj policijskih snaga u regionu pokušava da ga kopira. Ove reforme su pomogle policijskim snagama u Nikaragvi da steknu legitimitet i kredibilitet u očima javnosti: u nedavno sprovedenom rangiranju na osnovu ugleda koje institucije u Nikaragvi uživaju u javnosti, policija se našla na drugom mjestu, daleko ispred katoličke crkve.

Odjeljak 4

Poštovanje obaveza predviđenih međunarodnim zakonima i podzakonskim aktima

Pri integraciji rodni pitanja u reformu sektora bezbjednosti neophodno je pridržavati se međunarodnih i regionalnih zakona, podzakonski akata i normi koje se tiču bezbjednosti i roda. Ključne odredbe obuhvataju:

- Konvenciju o eliminaciji svih oblika diskriminacije žena (1979. god.)
- Pekinšku deklaraciju i Platformu za akciju (1995. god.)
- Rezoluciju 1325 Savjeta bezbjednosti UN-a o ženama, miru i bezbjednosti (2000. god.)

Za više informacija pogledajte Aneks Setu priručnika o međunarodnim i regionalnim zakonima i podzakonskim aktima.

Mjerama koje se sprovode kako bi se obezbijedilo jednako učešće muškaraca i žena (poznato i pod nazivom „rodna ravnoteža“) se teži da se ispoštuje pravo muškaraca i žena da učestvuju u procesu odlučivanja o RSB-u i bezbjednosti uopšte. Pošto su muškarci u velikoj mjeri prezastupljeni u procesima RSB-a i u institucijama sektora bezbjednosti, ova strategija se obično usredsređuje na povećanje zapošljavanja žena, njihovo zadržavanje u službi i profesionalno napredovanje, i na omogućavanje učešća organizacijama civilnog društva, uključujući tu i organizacije žena.

Primjeri

- Revizija pravilnika o zapošljavanju na pozicije vezane za politiku i programe RSB-a kako bi se obezbijedilo da on ne bude diskriminatoran.
- Uključenje odvojenih ciljnih grupa za žene, djevojke i djevojčice pri procjeni RSB-a.
- Razvoj kadrovske politike unutar bezbjednosnih agencija kojom će se uzeti u obzir rodna pitanja i porodične potrebe, tj. obezbijediti jednaka plata, doprinosi i penzije; fleksibilno radno vrijeme i odgovarajuće trudničko, porodijsko i roditeljsko odsustvo.
- Podrška organizovanju udruženja žena ili „mreža“ žena zaposlenih u bezbjednosnim i pravosudnim institucijama, kao što su npr. udruženja žena sudija ili klub poslanica u parlamentu.
- Finansijska pomoć lokalnim građanskim bezbjednosnim savjetima u kojima rade predstavnice organizacija žena.

Upozorenje: To što je neko žena ne znači automatski i da je „stručnjak za rodna pitanja“ i to što će se uvećati broj žena u nekoj organizaciji nije garancija da će politika i programi odgovoriti na rodna pitanja. Međutim, ravnoteža u broju žena i muškaraca na svim nivoima u institucijama stvara veću mogućnost za prepoznavanje i odgovor na različite uticaje koje politika i programiranje imaju na muškarce i žene.²⁵ U mnogim slučajevima, neophodno je u operativnom smislu da imate zaposlene i muškarce i žene (vidi dio 5.2).

5 Zbog čega su rodna pitanja bitna za reformu sektora bezbjednosti?

Uključivanje rodni pitanja u proces RSB-a, osim što je propisan međunarodnim i regionalnim zakonima i podzakonskim aktima (vidi Odjeljak 4), on jača lokalno vlasništvo, djelotvorno pružanje usluga, kao i nadzor i odgovornost.

5.1 Lokalno vlasništvo

„Neophodnost postojanja lokalnog vlasništva je ujedno i stvar poštovanja i pragmatična potreba. Suština je u tome da će reformski procesi koje ne osmisle i kojima ne upravljaju lokalni akteri teško da budu pravilno primjenjeni u praksi i održivi. U nedostatku lokalnog vlasništva, RSB je osuđena na propast.“

Lori Nejtan²⁷

U praktičnom smislu, pojam lokalno vlasništvo znači da „reforma bezbjednosne politike, institucija sektora bezbjednosti i aktivnosti koje se preduzimaju u okviru ove reforme, u datoj državi, moraju da budu osmišljene od strane lokalnih aktera koji treba da njima upravljaju i da ih primenjuju, a ne da to sve prepuste akterima izvana.“²⁸ Organizacije žena kao i organizacije koje se bave rodni pitanjima su ključni akteri koji sa lokalnog nivoa djeluju u sektoru bezbjednosti i čije učešće može pomoći da se obezbijedi lokalno vlasništvo nad RSB-om. Lokalno vlasništvo nad procesima RSB-a obuhvata i horizontalno (preko vladinih organa i političkih partija) i vertikalno (putem organizacija civilnog društva) uključivanje. Usvajanje lokalnog vlasništva kao vodećeg principa u inicijativama za RSB povećava legitimitet procesa RSB-a i povjerenje u njih, pomaže da se izgradi proces RSB-a koji direktno zadovoljava lokalne bezbjednosne potrebe, odgovara dinamici rada kao i raspoloživim sredstvima; njime se stvara demokratski proces, te stoga ima bolje šanse da bude održiv i uspješan.²⁹

Postoji veliki broj organizacija žena širom svijeta koje rade direktno sa lokalnim zajednicama, na

Odjeljak 5

Uloga organizacija žena u procesa revizije sistema odbrane u Južnoj Africi³⁰

Jedna od najvažnijih inicijativa kojom se obezbjeđuje lokalno vlasništvo nad procesom RSB-a je sprovođenje konsultacija za sve aktere uključene u ovaj proces kako bi se razjasnili bezbjednosni kontekst, učesnici, potrebe i prioriteti. Učešće organizacija žena u procesu revizije sistema odbrane u Južnoj Africi u periodu 1996.-98. godine predstavlja primjer o tome na koji način uključenost ovih organizacija može da doprinese postizanju konsenzusa i da legitimitet procesu reforme sektora bezbjednosti.

Cilj revizije sistema odbrane je bio da se naglase operativne činjenice poput doktrine, sastava snaga, logistike, naoružanja, ljudskih resursa i opreme. Na insistiranje poslanica u parlamentu, Stalni združeni parlamentarni odbor za odbranu je pozvao na državne konsultacije koje su bile sastavni dio ukupnog procesa revizije sistema odbrane.

Preduzete su brojne mjere kako bi se obezbijedilo učešće javnosti, uključujući i upotrebu vojnih aviona i autobusa za prevoz vjerskih lidera i lidera iz lokalnih zajednica, aktivista NVO-a i predstavnic organizacija žena na regionalne sastanke i radionice.

Rad onih organizacija žena koje su se ovim pitanjima direktno bavile na nivou lokalnih zajednica je bio od presudne važnosti kako bi se skrenula pažnja na ranije ignorisana pitanja poput sve većeg broja zajednica koje su bile bespravno lišene svojine jer im je zemlja oduzeta kako bi bila korištena u vojne svrhe, uticaja koje vojne aktivnosti imaju na životnu sredinu i seksualnog uznemiravanja žena od strane vojnog osoblja. Kako bi se ova pitanja riješila, u okviru Sekretarijata za odbranu su formirana dva pododborna. Nakon dvije godine, pregled odbrane uz učešće svih zainteresovanih strana je pomogao da se postigne nacionalni konsenzus o pitanjima odbrane, te je novim bezbjednosnim strukturama obezbijedilo legitimitet pred javnošću.

nacionalnom i na međunarodnom nivou. Organizacije žena mogu i da pružaju bezbjednosne usluge, kao što je na primjer pružanje skloništa i pomoći ženama i muškarcima žrtvama torture, porodičnog ili seksualnog nasilja. Činjenica da rade direktno sa lokalnim zajednicama podrazumijeva i da organizacije žena često imaju pristup detaljnim informacijama o bezbjednosnim potrebama pojedinaca i zajednica, a posebno marginalizovanih grupa. Kao takve, organizacije žena mogu da posluže kao ključna veza između lokalnih zajednica i kreatora bezbjednosne politike, jačajući, na taj način, lokalno vlasništvo (vidi Odjeljak 5). One često posjeduju i stručno znanje za osmišljavanje i sprovođenje programa koji se tiču bezbjednosti na nivou zajednica, kao npr. programa za prevenciju nasilja koje čine ulične bande ili za sprečavanje trgovine ljudima, a stručno su osposobljene da sprovedu obuke po pitanjima roda i ljudskih prava.

Jačanjem lokalnog vlasništva nad RSB-om, organizacije žena imaju mogućnost da:

- identifikuju prijetnje bezbjednosti i probleme sa kojima se suočavaju pojedinci i zajednice, a posebno marginalizovane grupe;
- omoguće dijalog i pregovore između lokalnih zajednica i onih koji odlučuju u procesu RSB-a i koji ga sprovode;
- obezbijede savjetodavnu i tehničku stručnu pomoć o bezbjednosnoj politici i kreiranju programa;
- sprovedu, u funkciji onih koji pružaju bezbjednosne usluge, inicijative vezane za RSB;
- podignu nivo svijesti o bezbjednosnoj politici i procesu RSB-a.

Vidi Priručnik o nadzoru civilnog društva nad sektorom bezbjednosti i rodnim pitanjima

5.2 Djelotvorno pružanje usluga

Premda se državnim zakonodavstvom i politikom određuju posebne nadležnosti institucija sektora bezbjednosti, njihova suštinska svrha jeste da pojedincima, zajednicama i državi obezbijede pristup pravdi i bezbjednost. Jedan od ključnih ciljeva RSB-a jeste da unaprijedi izvršenje pravosnažnih presuda i da unaprijedi bezbjednost. Integracijom rodnih pitanja uvećava se efektivnost pružanja usluga na način što se:

- stvaraju reprezentativnije institucije sektora bezbjednosti;
- jača odgovor na RN;
- izvlači najbolje iz saradnje sa organizacijama žena i muškaraca.

Reprezentativnije institucije sektora bezbjednosti

„Treballo bi identifikovati i pozabaviti se preprekama koje se postavljaju pred učešće žena u ovom sektoru. Povećanje njihovog učešća, naročito na nivoima na kojima se odlučuje, će promijeniti kulturu i uslove u sredini u kojoj rade, smanjiti pojavu slučajeva diskriminacije policijskih službenica i uvećati sposobnost policije da odgovori na bezbjednosne probleme sa kojima se žene suočavaju.“

OECD DAC Priručnik o reformi sektora bezbjednosti³¹

Reprezentativnom institucijom sektora bezbjednosti se smatra ona institucija koja, na svim organizacionim nivoima, odražava populaciju koju treba da predstavlja u smislu etničke, geografske, vjerske, polne i jezičke zastupljenosti. Dobre strane reprezentativnog sektora bezbjednosti su veće mogućnosti za pružanje bezbjednosti i pravičnih odluka različitim društvenim slojevima, kao i jačanje povjerenja građana u sektor bezbjednosti, te jačanje lokalnog vlasništva. Reprezentativne institucije sektora bezbjednosti su,

Odjeljak 6

Povećano regrutovanje i zadržavanje žena u oružanim snagama Mađarske⁴¹

Mađarska je uspješno uvela broj žena u svojim oružanim snagama sa 4,3% u 2005. godini na 17,56% u 2006. godini, što predstavlja drugu po veličini stopu rasta u svim zemljama članicama NATO-a (Letonija je na prvom mjestu sa 18,2%).

Nakon što su borbene pozicije otvorene za žene 1996. godine, žene sada mogu da se nađu na bilo kojoj poziciji u oružanim snagama Mađarske. Strategije koje je Mađarska sprovela na povećanju zapošljavanja žena, njihovom zadržavanju u službi, kao i na angažovanju u operacijama obuhvataju sljedeće:

- Zakon o vojnoj službi kojim se zagovaraju jednaka prava muškaraca i žena i garantuje napredovanje u službi na osnovu profesionalnih sposobnosti, iskustva, kvaliteta rada i radnog staža, bez diskriminacije bilo koje vrste;
- Osnivanje Tima za jednake mogućnosti u okviru kadrovske odjeljenja i stvaranje Plana za jednake mogućnosti;
- Odbor za prava žena mađarskih oružanih snaga je osnovan 2003. godine kako bi se obezbijedile jednake mogućnosti za muškarce i za žene. Odbor sprovodi istraživanja i održava sastanke sa ženama vojnicima kako bi članovima Odbora one prenijele svoja iskustva i kako bi na osnovu tih izvještaja članovi Odbora pripremili analize statusa rodne ravnopravnosti koje sadrže i probleme i preporuke izmjena;
- Osnivanje mreže žena koje na nivou jedinica služe kao osobe za kontakt;
- Preduzimanje koraka ka poboljšanju smještajnih i higijenskih uslova u jedinicama.

takođe, ključni pokazatelj demokratskog upravljanja, posebno u periodu neposredno nakon oružanih sukoba unutar države.³²

Institucije sektora bezbjednosti, počevši od nadležnih ministarstava pa do oružanih snaga, policije, graničnih uprava i privatnih zaštitarskih kompanija, pretežno upošljavaju muškarce. Čak i u državama u kojima je ženama dato jednako pravo da zauzimaju bilo koju od pozicija u sektoru bezbjednosti, uključujući i borbene pozicije, žene i dalje nijesu jednako zastupljene i veoma su često ponižene niskom administrativnom pozicijom. Više stope zastupljenosti žena ne moraju obavezno da budu povezane sa nivoom razvoja zemlje, što se da zaključiti i iz niskog procenta zastupljenosti žena u policiji u Italiji (0,4%) i relativno visokog procenta u Zambiji (17,09%). Čak i u državama u kojima postoji uopšteno visoka ujednačena rodna zastupljenost među radnom snagom, žene i dalje ostaju nedovoljno zastupljene: u Norveškoj žene čine svega 6,4% policijskih i 21,07 % vojnih snaga.³³ Ovakva prezastupljenost muškaraca postoji, takođe, i u mirovnim misijama Ujedinjenih nacija (UN), u kojima žene čine manje od 2% vojnog osoblja i manje od 5% policijskih snaga.³⁴ U vladi, žene rijetko bivaju imenovane za ministra odbrane ili pravde: 2005. godine samo 6,6% ministara za odbranu i pitanja veterana su bile žene, dok je svega 15,8% žena bilo na poziciji ministra pravde.³⁵

Međutim, sve više postaje jasno da je poželjno da se poveća prisustvo žena u sektoru bezbjednosti, da je to neophodno i korisno u operativnom smislu (vidi Odjeljak 6). Uopšteno govoreći, potpuno otvaranje svih pozicija ženama i ostalim nedovoljno zastupljenim grupama uvećava pristup novim kadrovima i stvara mogućnosti za odabir bolje kvalifikovanog osoblja. Postoje dobri primjeri koristi do kojih se dolazi uvećanjem prisustva žena u policiji, kao na primjer:

„Istraživanje sprovedeno u SAD i na međunarodnom nivou jasno pokazuje da se žene oficiri pri radu u policiji oslanjaju na stil rada koji primenjuje manje fizičke prinude, bolje se snalaze pri smirivanju i

suzbijanju sukoba sa građanima koji bi mogli biti potencijalno nasilni, i manje je vjerovatno da bi se ikada upustile u rješavanje problema uz pretjeranu upotrebu sile. Štaviše, žene oficiri često posjeduju bolje komunikativne sposobnosti od svojih muških kolega i bolje uspostavljaju saradnju i zadobijaju povjerenje, koje je neophodno kako bi se primijenio model rada policije u zajednici.“³⁶

Ne samo što žene često posjeduju korisne vještine, već je u određenim kontekstima njihovo uključivanje, osim što je poželjno, ono i operativno neophodno, s obzirom na to da one mogu da izvrše neke ključne zadatke koje muškarcima stvaraju teškoće, ako uopšte i mogu da ih urade. U multidimenzionalnim mirovnim operacijama, ovi zadaci obuhvataju:

- bezbjednosnu provjeru demobilisanih žena boraca;
- proširenje mreže prikupljanja obavještajnih informacija;
- učešće u formiranju kordona i pretres žena;
- pomoć žrtvama neposredno nakon seksualnog nasilja.³⁷

Dokazi koji se čak prepričavaju kao anegdote pokazuju da su žene u mirovnim misijama sposobnije da:

- zadobiju povjerenje civila;
- obezbijede puno učešće mještanki;
- bolje primjenjuju vještine komunikacije i kontrole mase.

Smatra se, takođe, da žene imaju pozitivan uticaj na moral i ponašanje pripadnika jedinica mirovnih misija i da predstavljaju uzor za povećano učešće žena u institucijama sektora nacionalne bezbjednosti.³⁸ Na primjer, zvaničnici UN-a i Liberije se nadaju da će indijska mirovna jedinica sastavljena isključivo od 103 žene koje trenutno održavaju red i mir u Monroviji poslužiti kao inspiracija ženama u Liberiji da se pridruže policijskim snagama i ograniče seksualno iskorištavanje i zlostavljanje od strane pripadnika mirovnih misija. U roku od mjesec dana nakon slanja ovih trupa, liberijskoj nacionalnoj policiji se prijavilo

tri puta više žena od uobičajenog broja.³⁹ Zadatak ove jedinice je da obezbjeđuje Ministarstvo vanjskih poslova, da patrolira ulicama, kontroliše mase i da se odazove na poziv za oružanu podršku nacionalnoj policiji.⁴⁰

Efektivno sprečavanje, odgovorna i sankcionisanje rodnog nasilja

U studiji sprovedenoj 1997. godine o nasilju u porodici u Kalkuti 79% žena je prijavilo da su u vezi u kojoj se nalaze iskusile fizičko ili seksualno nasilje. Jedna od pet žena je pretrpjela teške povrede, poput polomljenih kostiju, oštećenog vida, iščašenja, posjekotina sa šavovima, opekotina ili unutrašnjih povreda.⁴²

Kako bi se bezbjednost djelotvorno pružila pojedincima i zajednicama, neophodno je imati u vidu da se muškarci, žene, mladići, dječaci, djevojke i djevojčice suočavaju sa različitim oblicima ugroženosti sopstvene bezbjednosti koja se zasniva na sociološko-kulturološkim rodnim ulogama (vidi Odjeljak 2). Rodno nasilje, uključujući trgovinu ljudima, nasilje počinjeno od strane intimnog partnera, seksualna napastvovanja i nasilje nad homoseksualno orijentisanim osobama, predstavlja jednu od najvećih prijetnji bezbjednosti ljudi širom svijeta. Širom svijeta, jedna od tri žene biva žrtvom RN.⁴³ Muškarci, mladići i dječaci takođe bivaju žrtve RN-a, ali o tome postoje samo rijetke statistike na svjetskom nivou. Rodno nasilje ima razarajući uticaj na žrtve, a stvara i velike troškove društvu. U Sjedinjenim Američkim Državama (SAD), na primjer, gdje se procjenjuje da svake godine 1,3 miliona žena biva fizički zlostavljano od strane svog intimnog partnera, troškovi liječenja iznose 5,8 milijardi američkih dolara godišnje.⁴⁴

Uprkos preovladavanju RN, inicijative iz sektora bezbjednosti da se riješe ova krivična djela često ne bivaju prioritetne ili nijesu adekvatno finansirane. Na primjer, pretpostavlja se da je u Bosni tokom rata silovano 10% muškaraca,⁴⁵ ali među ratom pogođenom populacijom ne postoje programi za rad sa žrtvama RN-a koji bi se bavili preživjelim silovanim muškarcima, mladićima i dječacima.⁴⁶

Kako bi ispunile svoj mandat kao institucije u službi bezbjednosti i pravosuđa, institucije sektora bezbjednosti i nadzorni organi – uključujući policiju, graničnu službu, pravosudne i kaznene institucije, kao i nadležna ministarstva – moraju preduzeti konkretne korake kako bi djelotvorno spriječili i kaznili RN i obezbijedili podršku preživjelim (vidi Odjeljak 7).

Koristi od saradnje sa organizacijama žena i muškaraca

Saradnja sa organizacijama žena i muškaraca (i drugim organizacijama civilnog društva koje se bave rodnim pitanjima) može da rezultira djelotvornijim pružanjem bezbjednosti i zadovoljenjem pravde. Takve organizacije civilnog društva imaju kapacitete, stručnost i pristup saznanjima koja mogu da budu od velike pomoći institucijama sektora bezbjednosti (vidi Odjeljak 8).

Saradnja sa organizacijama civilnog društva koje su specijalizovane za rodna pitanja može:

- da izgradi kapacitete institucija sektora bezbjednosti i zaposlenih u njima da bolje odgovore na bezbjednosne potrebe pojedinaca i zajednica;
 - *Npr. obezbjeđujući obuku o rodnim pitanjima, kao što su identifikacija i razgovor sa žrtvama trgovine ljudima.*

Odjeljak 7

Postkonfliktni pravosudni mehanizmi u Sjevernoj Sjevernoj Africi: djelotvorna borba protiv krivičnog djela seksualnog nasilja⁴⁷

Procjenjuje se da je preko 250.000 žena silovano tokom desetogodišnjeg građanskog rata u Sjevernoj Africi. Nakon rata, primijenjeni su brojni pravosudni mehanizmi, uključujući Specijalni sud za Sjevernu Africu i Komisiju za utvrđivanje istine i pomirenje, kao i tradicionalni pravosudni mehanizmi.

Specijalni sud za Sjevernu Africu je osnovan sporazumom između Generalnog sekretara UN-a i Vlade Sjeverne Africe. Počeo je sa radom 2002. godine i nastavio da funkcioniše do današnjeg dana, sa mandatom da „sudi najodgovornijima za ozbiljno kršenje međunarodnog humanitarnog prava i prava Sjeverne Africe“ činjena tokom rata. U Specijalnom sudu, koji se nalazi u Sjevernoj Africi, rade međunarodne sudije i osoblje, ali i oni iz Sjeverne Africe. Statutom ovog Suda usvojena je šira definicija seksualnog nasilja, kojom se obuhvata „silovanje, seksualno ropstvo, navođenje na prostituciju pod prisilom, održavanje trudnoće pod prisilom i bilo koji drugi oblik seksualnog nasilja“ i eksplicitno je zatraženo zapošljavanje osoba koje imaju sluha za rodna pitanja kako bi se pozabavile rješavanjem krivičnih djela seksualnog nasilja.

Specijalni sud je preduzeo mnogobrojne pozitivne korake kako bi se adekvatno odgovorilo na krivična djela seksualnog nasilja. Ovi koraci obuhvataju:

- razvoj strategije krivičnog gonjenja kojom se sankcionišu krivična djela seksualnog nasilja;
- određivanje specijalnog tužioca sa zadatkom da razvije plan krivičnog gonjenja počinioca krivičnog djela seksualnog nasilja;
- postavljanje dve iskusne istražiteljke (iz tima od njih deset) na zadatke istraživanja krivičnih djela seksualnog nasilja;
- usvajanje metoda saslušanja pri kojima se vodi računa o polu žrtve, kako se žrtve ne bi osjećale neprijatno kada prijavljuju krivično djelo seksualnog nasilja;
- naglasak na pripremi svjedoka kako bi svjedoci u potpunosti razumjeli posljedice svjedočenja.

Premda je prerano izvlačiti konačne zaključke o uspjehu sa kojim je Specijalni sud obradio krivična djela seksualnog nasilja, prve presude ovog suda (donešene 20. juna 2007. godine) uključivale su presude za krivična djela silovanja kao zločin protiv čovječnosti i za prisiljavanje na seksualno ropstvo (kao i prvu presudu međunarodnog tribunala u vezi sa regrutovanjem i zloupotrebom djece kao vojnika).

Odjeljak 8

Viva Rio – unapređenje smanjivanja oružanog nasilja u Brazilu i odgovor na njega⁴⁸

U svijetu, muškarci, mladići i dječaci čine ogromnu većinu kako počinioca, tako i žrtava oružanog nasilja. Istraživanja pokazuju da rod ovdje igra ključnu ulogu, u velikoj mjeri uslijed sociološko-kulturoloških normi kojima se oružje povezuje sa muževnošću. Nošenje pištolja može da bude način da se javno pokaže da ste „pravo muško“ kako biste zadobili status u društvu i poštovanje. U pop kulturi se često veliča upotreba oružja od strane muškaraca, mladića i dječaka, čak je i društveno prihvatljiva ili očekivana, posebno među mladićima koji pripadaju tzv. marginalizovanim grupama.⁴⁹

U Rio de Ženeiru je veća vjerovatnoća da mladići poginu od vatrenog oružja nego od svih ostalih spoljašnjih uzroka smrti zajedno, uključujući saobraćajne nesreće, bolest i ostale povrede. Brazil ima jednu od najviših stopa ubistava na svijetu, gdje od vatrenog oružja pogine više od 35.000 ljudi godišnje. Četiri puta je veća vjerovatnoća da stanovnik Brazila pogine od vatrenog oružja nego li bilo koji drugi stanovnik bilo koje druge države u svijetu.

Kao odgovor na sve veće nasilje u urbanim centrima Rio de Ženeira, nevladina organizacija (NVO) „Viva Rio“ ili „Živio Rio“ je osnovana 1993. godine sa ciljem da promoviše kulturu mira i društvenog razvoja. „Viva Rio“ sprovodi više od 500 projekata, od kojih su mnogi posebno usredsrijeđeni na unaprijeđivanje prevencije i odgovor na oružano nasilje. Ovi projekti obuhvataju sljedeće:

- kampanje za jačanje svijesti javnosti o neophodnosti smanjenja potražnje za vatrenim oružjem;
- kampanje dobrovoljnog prikupljanja malokalibarskog oružja;
- uništavanje viška naoružanja, u saradnji sa policijom, vojskom i lokalnim vlastima;
- renoviranje magacina za bezbjedno skladištenje naoružanja;
- zagovaranje donošenja zakona kojima će se oštrije kažnjavati nošenje i upotreba oružja;
- centre za besplatnu pravnu pomoć.

Sa posebnim fokusom na sprečavanje oružanog nasilja među mladićima u favelama, „Viva Rio“ je pokrenula projekat „Borba za mir“. Sada kada je učešće u projektu dostupno i ženama, projekat se sastoji od kombinacije časova profesionalnog boksovanja za građanstvo sa grupnim diskusijama uz prisustvo socijalnog radnika. Teme diskusija se kreću od upravljanja sopstvenim bijesom i seksualno prenosivih bolesti do izgradnje samopoštovanja. Cilj projekta je da se mladićima i djevojkama (uzrasta od 12 do 25 godina) pomogne da nauče da se nose sa nasiljem koje ih okružuje i da im se ponude alternativna rješenja u odnosu na mogućnost da, naoružani do zuba, budu uključeni u posao trgovine drogama.

U saradnji sa Vojnom policijom, „Viva Rio“ je osmislio kurs za obuku budućih trenera u policiji po pitanjima građanskih prava, etike i odnosa unutar zajednice. Oko 200 službenika policije je već obučeno, a oni će obučiti još otprilike 10.000 službenika policije.

- da obezbijedi besplatne usluge žrtvama nasilja i ljudima lišenim slobode, jačajući na taj način stepen njihove bezbjednosti i unaprijeđujući njihovo zdravlje;
 - *Npr. obezbjeđujući smještaj u sigurnim kućama žrtvama porodičnog nasilja; psihološku podršku žrtvama torture, nasilja nad homoseksualno orijentisanim osobama ili nasilja nad demobilisanim borcima; organizacije muškaraca koje pružaju usluge i podršku muškarcima na služenju kazne u zatvorima sa maksimalnim obezbjeđenjem.*
- da obezbijedi dostupnost pravde;
 - *Npr. putem službi pravne pomoći i programa za pravosudno opismenjavanje građanstva.*
- da unaprijedi dotok povjerljivih informacija;
 - *Npr. obezbjeđujući informacije o malokalibarskom oružju u zajednici ili obezbjeđujući pravovremena upozorenja o potencijalnim oružanim sukobima.*
- da unaprijedi istraživanje o tome na koji način unaprijediti bezbjednost i sprovođenje pravde.
 - *Npr. sprovođenjem istraživanja na nivou lokalnih zajednica o tome na koji način efikasno spriječiti i odgovoriti na nasilje uličnih bandi.*
- da pruži političke savjete o tome na koji način unaprijediti bezbjednost i sprovođenje pravde;
 - *Npr. učestvujući u lokalnim građanskim odborima za bezbjednost; pozivajući stručnjake za rodna pitanja da svjedoče u parlamentu.*

5.3 Nadzor i odgovornost sektora bezbjednosti

„Demokratska odgovornost sektora bezbjednosti i pravosuđa se zasniva na principima transparentnosti, odgovornosti, učešća i odgovora ne potrebe građana. Predstavnici bezbjednosnih i pravosudnih institucija moraju biti odgovorni za svoje postupke i trebalo bi ih pozvati na odgovornost ukoliko rade protivzakonito. Nadzorni mehanizmi bi trebali da budu tako osmišljeni da obezbjede provjeru i ravnotežu kojima se spriječava zloupotreba položaja i omogućava efikasno funkcionisanje institucija, uz puno poštovanje vladavine prava.“

OECD DAC Priručnik o reformi sektora bezbjednosti⁵⁰

Uspostavljanje demokratskog nadzora i odgovornosti sektora bezbjednosti je sveukupni cilj RSB-a. Obezbeđivanjem transparentnog rada institucija sektora bezbjednosti i njihove odgovornosti pred demokratskim civilnim vlastima sprečava se zloupotreba položaja i garantuje efikasan i djelotvoran rad ovih institucija uz puno poštovanje vladavine prava.⁵¹

Reprezentativan nadzor i učešće u njemu

Mnogi organi učestvuju u vršenju nadzora nad radom

sektora bezbjednosti, uključujući tu i same institucije sektora bezbjednosti, izvršnu vlast, parlament, sudstvo, nezavisne organe poput ombudsmana i organizacija civilnog društva.⁵² Muškarci su prezastupljeni u većini ovih institucija: na svjetskom nivou, na primjer, 83,1% poslanika u parlamentu su muškarci.⁵³

Vidi Priručnike o parlamentarnom nadzoru nad sektorom bezbjednosti i rodnim pitanjima, te o nadzoru civilnog društva nad sektorom bezbjednosti i rodnim pitanjima

Povećanje učešća žena u nadzornim tijelima poput parlamenta, u izvršnoj vlasti i pravosuđu pomaže da ove institucije budu reprezentativne, i da ih takvima i drugi smatraju, što može povećati povjerenje javnosti, kao i uzimanje u obzir građanskih interesa prilikom vršenja nadzora. I formalni i neformalni nadzorni mehanizmi sektora bezbjednosti mogu biti unaprijeđeni uključivanjem onih djelova civilnog društva koji posедуju stručna znanja o rodnim pitanjima, kao što su organizacije žena i muškaraca i stručnjaci za rodna pitanja (vidi Odjeljak 9). Oni imaju znanje i kapacitet da:

- pruže savjetodavnu pomoć u smislu kreiranja rodno odgovorne politike kojom bi se povećale transparentnost, odgovornost i spremnost na akciju;
- nadgledaju sprovođenje međunarodnih i regionalnih sporazuma o rodnoj ravnopravnosti u vezi sa institucijama sektora bezbjednosti;
- obezbijede izgradnju kapaciteta u upravljačkim i nadzornim organima u vezi sa rodnim i bezbjednosnim pitanjima;
- pruže pomoć kako bi se obezbijedilo da nadzor bude sveobuhvatan i da se njime odgovori na potrebe lokalnih zajednica.

Sprječavanje i odgovor na kršenje ljudskih prava

„Iz istraživanja koje smo sproveli jasno je da imamo problem [seksualno uznemiravanje] kojim moramo hitno da se pozabavimo. Ovo se ne tiče političke ispravnosti, već se tiče operativne djelotvornosti. Naš

uspjeh, uspjeh Oružanih snaga, zavisi prije svega od poštovanja, povjerenja i našeg međusobnog oslanjanja jednih na druge. Sve ono što slabi ove veze povjerenja i poštovanja, slabi i nas kao borbene snage.“

britanski načelnik Generalštaba, generalpukovnik
Kraljevskog ratnog vazduhoplovstva
Ser Džok Stirup⁵⁵

Sprječavanje, odgovor na i sankcionisanje kršenja ljudskih prava počinjenog od strane institucija sektora bezbjednosti i njihovog osoblja predstavlja važan aspekt nadzora. Oblici rodne diskriminacije i kršenja ljudskih prava počinjeni od strane osoblja zaposlenog u sektoru bezbjednosti obuhvataju sljedeće: seksualno uznemiravanje, nasilje u porodici, seksualno zlostavljanje, seksualno mučenje, prinudu na pružanje seksualnih usluga, trgovinu ljudima i nasilje nad homoseksualno orijentisanim osobama. Muškarci i žene koji čine kadar sektora bezbjednosti, isto kao i civili (muškarci, žene, djevojke, djevojčice, mladići i dječaci), mogu biti neposredne žrtve ovih kršenja prava:

- Tokom 2006. godine Ministarstvo odbrane Velike Britanije je naručilo izradu nezavisne studije koja je pokazala da su više od dvije trećine žena na službi u vojsci direktno iskusile seksualno uznemiravanje.⁵⁶
- U istraživanju koje su 2006. godine sproveli studenti Vojnog instituta SAD-a, Citadele, 20% žena kadeta je prijavilo seksualno zlostavljanje.⁵⁷
- U izvještaju Amnesty Internešenela iz 2006. godine se navodi da „je silovanje žena i djevojčica od strane i policije i bezbjednosnih snaga, u njihovim sopstvenim domovima i u zajednici, široko je rasprostranjeno u Nigeriji“.⁵⁸

Eliminisanje diskriminacije i ostalih povreda ljudskih prava počinjenih od strane osoblja sektora bezbjednosti nije samo obaveza po međunarodnom pravu, već se njome stvaraju bezbjednosne institucije kojima se više vjeruje i koje su djelotvornije u svom radu. Seksualno uznemiravanje, na primjer, podriva rad institucije jer dolazi do smanjenja produktivnosti rada i morala zaposlenih, povećanja odsustva sa posla, povećanja smjene zaposlenika i zapošljavanja novih ljudi, te ometa integraciju žena u bezbjednosnim agencijama.

Odjeljak 9

Učešće organizacija žena u reviziji sistema bezbjednosti i dbrane na Fidžiju⁵⁴

Na Fidžiju su NVO žena, u saradnji sa Ministarstvom za pitanja žena, dale svoje viđenje i svoj doprinos procesu revizije sistema državne bezbjednosti i odbrane sprovedene 2003. godine. Sastale su se sa Komisijom Vlade Fidžija za reviziju državne bezbjednosti i odbrane kako bi razmislile sljedeća pitanja:

- Na koji način je sproveden proces revizije?
- Ko je konsultovan?
- Koja pitanja su identifikovana kao prijetnja bezbjednosti?
- Na koji način su međunarodni standardi i norme, poput Rezolucije 1325 Savjeta bezbjednosti UN-a, uvrštene u planiranje sistema programa odbrane?

NVO žena su dale konkretne preporuke, uključujući preporuku da se pri Savjetu za državnu bezbjednost imenuje ministar(ka) za pitanja žena sa stalnim mandatom i da žene budu zastupljene u okružnim i regionalnim odborima za bezbjednosna pitanja.

Odjeljak 10

Britanska komisija za jednake mogućnosti i pojava seksualnog uznemiravanja u oružanim snagama⁶⁰

Britanska komisija za jednake mogućnosti (koja je sada dio Komisije za jednakost i ljudska prava) je bila nezavisni, javni organ sa mandatom da radi na eliminiranju diskriminacije i na promovisanju jednakih mogućnosti za žene i muškarce. Komisija je bila u nadležnosti ministra za pitanja žena i parlamentarnog sekretara za pitanja žena i jednakost u okviru Odjeljenja za lokalne zajednice i lokalnu samoupravu.

Tokom 2004. godine, nakon nekoliko ozbiljnih slučajeva seksualnog uznemiravanja, koji su izazvali veliku pažnju javnosti, i velikog broja tužbi, Komisija se pismenim putem obratila Ministarstvu odbrane (MO) izražavajući zabrinutost zbog učestalosti i postojanja seksualnog uznemiravanja žena koje su na službi u oružanim snagama. Na osnovu detaljnih informacija dobijenih od Ministarstva odbrane i oružanih snaga, Komisija je došla do zaključka da oružane snage nijesu preduzele neophodne korake kako bi ispoštovala svoju zakonsku obavezu da spriječe i odgovore na seksualno nasilje. Koristeći ovlaštenja koja su joj data Zakonom o zabrani seksualne diskriminacije, Komisija je započela formalnu istragu. Istraga je prekinuta tek kada su oružane snage ispunile svoje obaveze predviđene Sporazumom i Akcionim planom za sprječavanje i efektivno djelovanje u slučajevima seksualnog uznemiravanja u oružanim snagama. Akcioni plan se sastoji iz tri faze aktivnosti koje se sprovode tokom tri godine:

1. Analize situacije i prikupljanja podataka.
2. Perioda u kome Ministarstvo odbrane razmotra prikupljene informacije i predlaže Komisiji na razmatranje program daljeg rada, uključujući očekivane rezultate i ciljeve koje treba dostići.
3. Faze sprovođenja i nadgledanja onoga što je urađeno.

Akcionim planom je posebno obuhvaćeno sprovođenje istraživanja o seksualnom uznemiravanju, okupljanje ciljnih grupa, određivanje standarda za bilježenje prijave o seksualnom nasilju, imenovanje vanjskog revizora da procijeni na koji način su procesuirane prijave i povećanje broja žena instruktora. U junu 2008. godine Komisija je sprovela završnu reviziju rada Ministarstva odbrane i oružanih snaga kako bi odredila da li su uspješno sproveli reforme kao što ovaj Sporazum nalaže, uključujući tu i postizanje dogovorenih ciljeva.

U vojnom kontekstu, studija sprovedena u SAD je pokazala da postoji jaka korelacija između visokog stepena prisutnosti seksualnog uznemiravanja, manje borbene spremnosti i lošeg vođstva.⁵⁹

Nadzorni organi mogu da propišu preventivne mjere, kao što su pravila ponašanja i obuka, i da obezbijede adekvatnu istragu i sankcionisanje bilo kojeg slučaja kršenja ljudskih prava (vidi Odjeljak 10). Saradnja sa organizacijama civilnog društva koje se bave pitanjima ljudskih prava i rodnim pitanjima može da bude od posebne važnosti jer one imaju kapacitet da prate stanje i zabilježe podatke o incidentima u kojima je došlo do kršenja ljudskih prava, te da obezbijede politiku, obuku i tehničku savjetodavnu pomoć o tome kako smanjiti kršenje ljudskih prava, uključujući RN.

6 Na koji se način rodna pitanja mogu integrisati u reformu sektora bezbjednosti?

U ovom poglavlju su dati primjeri konkretnih koraka preduzetih na integraciji rodni pitanja u politiku RSB-a i programske cikluse. S obzirom na činjenicu da se procesi RSB-a razlikuju od zemlje do zemlje u kojoj se sprovode, te su im stoga različiti izazovi i mogućnosti integracije rodni pitanja, prijedloge koji slijede treba prilagoditi specifičnom kontekstu u kome se primjenjuje RSB. Pogledajte Odjeljak 7 za

detaljnije informacije o ovim pitanjima u zemljama u postkonfliktnom periodu, zemljama u tranziciji, u razvoju, kao i razvijenim zemljama.

6.1 Rodno odgovorna politika RSB-a

Izrada političkog okvira u kojem bi se odvijao proces reforme sektora bezbjednosti može da bude prvi korak koji se preduzima pri sprovođenju RSB-a. Svi oni koji izvana pomažu proces RSB-a to isto mogu činiti i u okviru posebnog političkog okvira za RSB. Uzimanjem u obzir rodni pitanja na samom početku kreiranja politike, stvara se solidna osnova za rodno odgovoran proces RSB-a. U zavisnosti od specifičnog konteksta i tipa politike koja se sprovodi, veliki broj učesnika može biti uključen u kreiranje određene politike, uključujući zainteresovane strane sa međunarodnog, regionalnog, nacionalnog i lokalnog nivoa. U različite tipove politike i sporazuma koji se bave pitanjima RSB-a spadaju:

Politike na nacionalnom, regionalnom i međunarodnom nivou

- Politike nacionalne bezbjednosti
 - *Primjeri: Kako obezbijediti otvoreno društvo: Nacionalna bezbjednosna politika Kanade, Nacionalni bezbjednosni koncept Gruzije*
- Mirovni sporazumi (premda ne spadaju u politike RSB-a, u mnogim državama ovi sporazumi služe kao okvir za sprovođenje RSB-a u postkonfliktnom periodu)
 - *Primjeri: Sveobuhvatni mirovni sporazum za Liberiju, Mirovni sporazum u Gvatemali.*

- Pravila ponašanja na nacionalnom, regionalnom i međunarodnom nivou
 - *Primjeri: OEBS-ova Pravila ponašanja po pitanjima političko-vojnih aspekata bezbjednosti, UN-ova Pravila ponašanja za zvaničnike policije.*
- Politike i strategije donatora
 - *Primjeri: Reforma sektora bezbjednosti: kako primijeniti holandski model, Akcioni plan Norveške vlade za sprovođenje Rezolucije 1325 Savjeta bezbjednosti UN-a (iz 2000.god.).*
- Politički okviri međunarodnih i regionalnih organizacija
 - *Primjeri: OECD DAC Ministarska izjava: ključne političke i operativne obaveze proistekle iz Okvira sprovođenja reforme sektora bezbjednosti, Komisija Evropskih zajednica Koncept podrške Evropske unije reformi sektora bezbjednosti.*

Institucionalna politika i politika na opštinskom nivou

- Bijele knjige o bezbjednosti, odbrani, obavještajnim službama i policiji
- Lokalni planovi za bezbjednost građana

U zavisnosti od tipa politike i lokalnog konteksta, mogu se preduzeti različite mjere na obezbjeđivanju integracije rodniha pitanja putem inicijativa za njihovu integraciju i mjera kojima se promoviše jednaka zastupljenost muškaraca i žena.

Vidi Priručnik o donošenju politike nacionalne bezbjednosti i rodniha pitanjima

Sugestije za integraciju rodniha pitanja

- 4 Uključiti stručnjake za rodna pitanja, kao što su predstavnice iz ministarstava koja se bave pitanjima žena, poslanice u parlamentu koje su stručne za rodna pitanja i stručnjaci iz civilnog društva ili iz akademskih krugova, u kreiranje politike RSB-a.
- 4 Izgraditi kapacitet za razumijevanje rodniha pitanja kod kadra zaduženog za kreiranje, sprovođenje i vrednovanje bezbjednosne politike, npr. putem obuke o rodniha pitanjima.
- 4 Identifikovati i mobilizovati tzv. šampione rodniha pitanja, tj. donosiocje odluka na višim nivoima u državi koji podržavaju integraciju rodniha pitanja.
- 4 Sprovesti procjenu uticaja rodniha pitanja na predloženu bezbjednosnu politiku i nastaviti sa praćenjem tog uticaja u fazama sprovođenja i vrednovanja date politike (vidi Odjeljak 11).
- 4 Razmotriti postojeći pravni i politički okvir bezbjednosti i rodniha pitanja i usaglasiti politiku RSB-a sa međunarodnim, regionalnim i nacionalnim ovlaštenjima.

Sugestije za unaprijeđenje jednake zastupljenosti žena i muškaraca

- 4 Održati konsultacije sa svim zainteresovanim stranama uz učešće civilnog društva, uz predstavnice/ceorganizacija žena i muškaraca i ostalih stručnjaka za rodna pitanja.
- 4 Obezbijediti da i žene i muškarci budu zastupljeni u timu/timovima zaduženim za procjenu, kreiranje, sprovođenje, nadgledanje i vrednovanje bezbjednosne politike.

Procjenu uticaja rodniha pitanja u okviru bezbjednosne politike mogu sprovesti nadzorni organi poput poslanika u parlamentu ili organizacija civilnog društva, kako bi se odredio specifičan uticaj koji bezbjednosna politika može imati na muškarce, žene, djevojke, djevojčice, mladiće i dječake (vidi Odjeljak 11). Mogu se vršiti procjene već postojeće ili predložene politike. Međutim, procjena je mnogo uspješnija ukoliko se sprovede na samom početku, kako bi se političke mjere mogle promijeniti ili preusmjeriti.⁶¹

6.2 Rodno odgovoran programski ciklus RSB-a

Programski ciklusi RSB-a mogu da variraju u zavisnosti od specifičnosti konteksta u kom se primjenjuju, premda opšte faze ostaju iste u mnogim razvojnim programima.

Vidi Priručnik o procjeni, nadgledanju i vrednovanju RSB-a i rodniha pitanjima

Odjeljak 11	Procjena uticaja rodnih pitanja u okviru bezbjednosne politike ⁶²
<i>Koraci koje treba preduzeti:</i>	<i>Pitanja koja treba postaviti:</i>
1. korak : Definisati pitanja i ciljeve	<ul style="list-style-type: none"> ■ Šta se ovom politikom namjerava postići i ko će od nje imati koristi? ■ Da li se ovakvom politikom zadovoljavaju različite bezbjednosne potrebe muškaraca, žena, djevojaka, djevojčica, mladića i dječaka? Da li su obrađena pitanja RN-a, poput porodičnog nasilja i trgovine ljudima? Da li je obuhvaćena i prevencija? ■ Da li je naglasak dat na nacionalnu bezbjednost ili na bezbjednost ljudi? ■ Da li je ovakva politika u skladu sa međunarodnim, regionalnim i državnim ovlaštenjima o rodnim pitanjima? ■ Da li je ovakva politika osmišljena kako bi se prevazišla rodna nejednakost ili uklonile prepreke i, ako je tako, da li bi trebalo da se rodna ravnopravnost naglašava kao poseban cilj? ■ Da li je jezik kojim je pisana ovakva politika rodno senzitivna i u skladu sa principom ravnopravnosti polova? ■ Šta muškarci i žene, uključujući organizacije žena ili OCD koje se bave rodnim pitanjima ili Ministarstvo za pitanja žena, misle o ovim pitanjima i njihovim rezultatima?
2. korak: Prikupiti podatke	<ul style="list-style-type: none"> ■ Na koji će način biti konsultovane zainteresovane strane i različita udruženja žena i muškaraca? ■ Da li ove predstavničke organizacije stvarno odražavaju mišljenja muškaraca i žena koji bi trebalo da imaju koristi od ove politike? Ako ne, kakva je strategija neophodna kako bi se doprlo do ovih krajnjih korisnika? ■ Kakav je rodni sastav ljudi za koje je kreirana ova politika? ■ Na koji se način mogu prikupljati podaci i statističke informacije po pitanjima pola, etničke pripadnosti, invaliditeta, godišta, vjeroispovijesti i seksualnog opredjeljenja? ■ Koje druge informacije, osim podataka razloženih po polu, je neophodno prikupiti kako bi se razumjelo ovo pitanje? ■ Kakve mogu biti posljedice prerane konsultacije – na koji način ćemo se uhvatiti u koštac sa očekivanjima i sukobom interesa?
3. korak: Napraviti opcije	<ul style="list-style-type: none"> ■ Na koji način svaka preporuka ili opcija utiče, bilo pozitivno ili negativno, na žene i muškarce? ■ Da li preporuke ili bilo koja od opcija ojačavaju ili izazivaju tradicionalna i stereotipna shvatanja žena i muškaraca? ■ Kojom od opcija se muškarcima i ženama daje stvarni izbor i mogućnost da se u potpunosti ostvare u društvu? ■ Da li postoji potreba za posredovanjem ukoliko se ocijeni da bi jedna društvena grupa mogla imati negativan uticaj na drugu i kakve bi se aktivnosti mogle preduzeti kako bi se smanjio takav uticaj ili stvorila politika veće rodne ravnoteže?
4. korak: Komunicirati	<ul style="list-style-type: none"> ■ Kakvu poruku treba prenijeti? ■ Na koji način tu poruku dostaviti različitim grupama muškaraca i žena? ■ Da li je neophodno primjeniti različite pristupe muškarcima i ženama? ■ U kojoj mjeri politika odražava vladinu posvećenost ostvarenju jednakosti ili je neophodno uvrstiti posebnu poruku koja se tiče jednakosti? ■ Da li su u materijalu kojim se promovise ovakva politika korišteni rodno senzitivni jezik, simboli i primjeri? ■ Na koji način ćete komunicirati sa ženama i muškarcima koji govore neki drugi jezik ili onima koji su nepismeni?
5. korak: Sprovesti	<ul style="list-style-type: none"> ■ Da li će ovu politiku ili uslugu žene i muškarci različito doživjeti ili ocijeniti i da li će na tu razliku uticati etničko porijeklo, invaliditet, godišta, vjeroispovijest ili seksualno opredjeljenje? Koje opcije postoje kako bi se došlo do onih koji su na bilo koji način marginalizovani ili isključeni iz ovog procesa? ■ Da li se usluge mogu pružati udruženim snagama, tj. da li ostali vladini organi, lokalne, državne ili međunarodne organizacije mogu pomoći pri pružanju usluga ovim ciljnim grupama žena i muškaraca? ■ Da li oni koji sprovode politiku ili pružaju usluge sami predstavljaju raznorodnu zajednicu koja treba da bude krajnji korisnik ove politike ili usluga? Da li su žene jednako zastupljene i uključene u sprovođenje? ■ Da li su određena potrebna i zadovoljavajuća finansijska sredstva i kadrovi kako bi se postigli ciljevi rodne ravnopravnosti? ■ Da li su oni koji sprovode politiku svjesni specifičnosti rodnih pitanja i da li odgovaraju na njih?
6. korak: Nadgledati	<ul style="list-style-type: none"> ■ Da li žene i muškarci, krajnji korisnici, podjednako učestvuju u nadgledanju? ■ Da li u procesu nadgledanja postoji način da se izmjeri rodna jednakost, zadovoljstvo korisnika i da li se putem ovih mjera može vidjeti u kom stepenu politika uspješno zadovoljava različite potrebe žena i muškaraca? ■ Na koji način organizacije koje djeluju izvana, a koje predstavljaju različite društvene grupe, mogu pomoći u nadgledanju rezultata ove politike? ■ Da li su već u funkciji mjere kojima će se pokrenuti istraga ili izmijeniti politika, ukoliko se njima ne dolazi do cilja rodne jednakosti koja je definisana na samom početku projekta, ili ako se njima ne ispunjava politika jednakih mogućnosti za žene i muškarce?
7. korak: Vrednovati	<ul style="list-style-type: none"> ■ Da li se datom politikom promovise i postižu jednake mogućnosti za žene i muškarce? Da li su postavljeni ciljevi postignuti i u pogledu žena i u pogledu muškaraca? ■ Da li je jedna grupa dobila više od drugih – ako jeste, na koji način će se riješiti takva neravnoteža? Da li su početna sredstva ravnomjerno raspoređena? ■ Kakav je bio ukupan uticaj na status i kvalitet života žena i muškaraca? ■ Da li su i žene i muškarci bili uključeni u proces? Da li je traženo njihovo mišljenje i da li je podjednako vrednovano? ■ Da li je neophodno da se prikupe dodatni podaci i da li je, u skladu sa stečenim iskustvom, neophodno prilagoditi ciljeve i indikatore? ■ Šta je naučeno kako bi se unaprijedili buduća politika i usluge, koga treba o tome obavijestiti i na koji način takve informacije predstaviti?

Procjena RSB-a

Prvi korak pri započinjanju reformi u sektoru bezbjednosti jeste sprovođenje procjene, kako bi se u potpunosti shvatili postojeća situacija i reformski prioritati. Početne procjene služe, takođe, i kao osnovni indikator na osnovu koga se mjeri uticaj reformi. Rodna pitanja se mogu uvrstiti u različite bezbjednosne procjene kako bi se uvećale njihova tačnost i relevantnost.

Mogu se preduzeti različite procjene, kao na primjer:

- **Puna procjena** je sveobuhvatna procjena nacionalnog konteksta u kome se sprovodi RSB, koja se usredsređuje na sve učesnike u sektoru bezbjednosti. Pitanja u procjeni se mogu ticati: analize političke ekonomije i konflikta; upravljanja i kapaciteta bezbjednosnih i pravosudnih institucija; bezbjednosnih i pravosudnih potreba građana i veza sa ostalim okvirima i programima.⁶³
- **Procjena pojedinačnog sektora ili nekog posebnog problema** se posebno usredsređuje na jednu instituciju sektora bezbjednosti, kao što je npr. policija, ili se bavi određenim problemom, što može da obuhvati razmatranje tog problema u različitim institucijama sektora bezbjednosti.⁶⁴

Vidi Priručnike o reformi sistema odbrane i rodnom pitanjima, reformi policije i rodnom pitanjima, itd.

- Istraživanje o stanju bezbjednosti na lokalnom nivou se može sprovesti kao doprinos pri procesu odlučivanja po pitanju bezbjednosti, određivanju prioriteta, stacioniranju trupa i raspodjeli sredstava na lokalnom nivou. Putem intervjua sa reprezentativnim uzorkom: pojedincima, ciljnim grupama ili organizacijama iz lokalne zajednice, mogu se postavljati pitanja u vezi sa bezbjednosnim prijetnjama i uslugama.⁶⁵

Rodno odgovorne procjene treba da obuhvataju sljedeće:

Integraciju rodni pitanja

- 4 Tim za procjenu sa razvijenim kapacitetima za razumijevanje rodni pitanja
- 4 Uslove pod kojima će se sprovesti procjena, a u koje će biti uključena i rodna pitanja
- 4 Podatke razložene po polu i godištu
- 4 Istraživanja koja obuhvataju pitanja u vezi sa muškarcima, ženama, djevojkama, djevojčicama, mladićima i dječacima i njihovim različitim:
 - bezbjednosnim i pravosudnim potrebama i viđenjima ovih pitanja
 - mogućnostima pristupa bezbjednosnim i pravosudnim uslugama
 - mogućnostima da unaprijede bezbjednost i pravdu
 - reformskim prioritetima
 - učešćem u institucijama sektora bezbjednosti
- 4 Označavanje postojećih bezbjednosnih i pravosudnih

rodno odgovornih programa i projekata kojima je moguće odrediti kapacitete na lokalnom nivou i identifikovati potencijalne partnere, uključujući i inicijative koje dolaze od civilnog društva

- 4 Procjenu stepena u kome su postojeća bezbjednosna i pravosudna politika i pravni okviri na državnom, institucionalnom i lokalnom nivou rodno odgovorni, kako bi se odredili potrebne revizije i nedostaci
- 4 Tim za procjenu koji bi bio odgovoran za integraciju rodni pitanja

Unaprijeđivanje jednake zastupljenosti žena i muškaraca

- 4 Učešće žena i muškaraca u timu za procjenu, uključujući lokalne žene prevodioce gdje su potrebne zbog razgovora sa lokalnim stanovnicama
- 4 Sveobuhvatan proces konsultacija sa civilnim društvom, koje uključuju muškarce, žene i predstavnike organizacija žena i muškaraca
- 4 Ciljne grupe i sastanci u ono vrijeme koje je prihvatljivo i na lokacijama koje su dostupne ženama i ostalim marginalizovanim grupama
- 4 Ciljne grupe sastavljene samo od žena ili samo od muškaraca ukoliko je neophodno da se saslušaju stavovi lokalnih stanovnika, uz, po potrebi, obezbijeđenu brigu o djeci i prevoz
- 4 Sredstva za komunikaciju sa nepismenim grupama stanovništva

Neophodno je, takođe, da se sprovedu posebne procjene rodni pitanja prije nego što se započnu aktivnosti na integraciji rodni pitanja ili reforma rodni pitanja, npr. da se odredi u kojoj mjeri je prisutno seksualno uznemiravanje, koje prepreke postoje pred većim regrutovanjem žena ili do koje mjere je usklađen profesionalni i porodični život (vidi Odjeljak 12 o modelu procesa procjene uvećanja zaposlenja i zadržavanja žena na pozicijama u agencijama za sprovođenje zakona).

Osmišljavanje i planiranje RSB-a

Početna procjena može da bude dobra osnova za proces strateškog osmišljavanja i planiranja. Kako bi se obezbijedilo postojanje lokalnog vlasništva, učesnici procesa, uključujući tu i organizacije civilnog društva, treba i dalje da budu aktivno uključeni. U ovoj fazi bilo kojeg programa RSB-a treba postaviti logičan rodno odgovoran okvir programskog planiranja:

■ Ciljeve

- Da li ovi ciljevi obuhvataju: poboljšano pružanje bezbjednosnih i pravosudnih usluga muškarcima, ženama, djevojkama, djevojčicama, mladićima i dječacima? Da li se njima povećava reprezentativnost institucija sektora bezbjednosti i da li one bivaju uključene u ove procese? Da li se uvećava odgovornost i smanjuje kršenje ljudskih prava?

■ Korisnike

- Da li su korisnici jasno definisani, uključujući posebnu napomenu o tome da li su korisnici žene, djevojke i djevojčice, muškarci, mladići ili dječaci?

- Da li su žene, djevojke i djevojčice, te muškarci, mladići i dječaci članovi marginalizovanih grupa, posebno identifikovani kao krajnji korisnici?

■ Aktivnosti

- Da li su obuhvaćene rodne inicijative (vidi Odjeljak 14)?
- Da li aktivnosti jasno odgovaraju ciljevima? Da li će se njima uvećati bezbjednost i dostupnost pravde ženama, djevojkama i djevojčicama, te muškarcima, mladićima i dječacima članovima marginalizovanih grupa?

■ Rezultate

- Da li se posebni rezultati odnose na žene, djevojke, djevojčice, muškarce, mladiće i dječake?
- Da li ima rezultata koji se posebno odnose na sprečavanje, odgovor na i krivično gonjenje počinilaca RN?
- Da li ima rezultata kojima se može povećati zapošljavanje žena, njihovo zadržavanje u službi i profesionalno napredovanje?

■ Pokazatelje

- Postoje li posebno definisani pokazatelji za nadgledanje ciljeva povezanih sa rodnim pitanjima?
- Postoje li posebni pokazatelji za nadgledanje uticaja aktivnosti povezanih sa rodnim pitanjima?

- Da li su pokazatelji podijeljeni u grupe po polu?

■ Vremenski okvir

- Da li vremenski okvir dopušta fleksibilnost, nadgledanje i uključivanje učesnika?

■ Budžet

- Da li su određena posebna sredstva za rodne ciljeve, aktivnosti i rezultate?

■ Nadgledanje i vrednovanje

- Da li je ostavljeno dovoljno vremena i sredstava da bi se obezbijedili procesi nadgledanja i vrednovanja?
- Da li zahtjevi postavljeni u okviru procesa nadgledanja podrazumijevaju i mjerenje rodne ravnopravnosti i stepena u kom su korisnici zadovoljni pruženim uslugama?
- Da li će programi nadgledanja i procjene pokazati stepen uspješnosti programa u smislu zadovoljavanja različitih bezbjednosnih i pravosudnih potreba muškaraca, žena, djevojaka, djevojčica, mladića i dječaka?

■ Partnere

- Da li su organizacije muškaraca i žena, kao i organizacije specijalizovane za rodna pitanja, uključene kao potencijalni partneri u sprovođenju programa?
- Da li identifikovani partneri pokazuju dovoljno

Odjeljak 12

Zapošljavanje i zadržavanje žena u službi: Vodič za samoprocjenu za agencije za sprovođenje zakona

Nacionalni centar SAD-a za žene i policiju dobio je bespovratnu finansijsku podršku od Ministarstva pravde SAD-a kako bi izradio vodič za samoprocjenu koji bi pomogao agencijama koje žele da zaposle i zadrže više žena na odgovornim pozicijama u agencijama za sprovođenje zakona. Ustanovljen je Savjetodavni odbor u koji su ušli visoko pozicionirani predstavnici državnih, oblasnih i opštinskih agencija za sprovođenje zakona, kao i članovi organizacija za sprovođenje zakona. Osim ovoga, nacrt ovog vodiča je provjeren i u praksi, u dva različita policijska odjeljenja.

U vodiču je predložen sljedeći proces procjene za srednje i velike agencije:

1. **Uspostaviti komisiju za procjenu** koja će se sastojati od menadžera agencije i kadrova koji rade direktno na terenu i zastupaju sve jedinice i funkcije; žena svih činova; predstavnika sindikata; stručnjaka za kadrovska pitanja sa iskustvom u radu na povećanju broja žena zaposlenih na netradicionalnim poslovima; predstavnika lokalnih zajednica; osoba za vezu iz državnog organa koji kontroliše budžet agencije za sprovođenje zakona, kao i izabranih funkcionera ili njihovih predstavnika.
2. Sazvati **cjelodnevni sastanak** kako bi se razmotrio proces procjene, upoznali i predstavili svi članovi komisije i podijelili zadaci.
3. Osnovati **radne grupe** koje bi radile na pojedinačnim pitanjima: opis posla, proces odabira kandidata i sistem unapređivanja; zapošljavanje, obuka, mentorstvo, procjena radnih postignuća i nagrađivanje; te porodični problemi, seksualno uznemiravanje, odmazda, unutrašnji problemi i disciplinske mjere.
4. Odrediti **vremenske rokove** za sprovođenje procjene i za davanje preporuka, po mogućnosti da taj rok bude šest mjeseci.
5. Imenovati adekvatno **osoblje** koje će dati informacije i učestvovati u procesu procjene.
6. Odrediti jednu osobu sa upravljačkog nivoa koja će administratoru u agenciji podnijeti **mjesečne izvještaje** i pobrinuti se da bude sprovedena sveobuhvatna revizija.
7. Odrediti osobu iz agencije za sprovođenje zakona koja će **koordinirati sve zahtjeve za informacijama** koji dolaze od komisije.
8. Održati **sastanak zaposlenih** uz prisustvo osoba sa najvišim činom i zvanjem u agenciji za sprovođenje zakona, kako bi se komisijama objasnili radni zadaci i naglasila posvećenost agencije saradnji u ovom procesu.
9. Komisije bi trebalo da **svoju procjenu i završni izvještaj podnesu** kompletnom timu za procjenu.
10. Odrediti koje će promjene biti učinjene i napraviti **detaljan hronološki plan/plan zadataka** za njihovo sprovođenje, kojim se svakoj osobi posebno određuju nadležnosti i zadaci.
11. Odrediti **komisiju za sprovođenje i imenovati predsjedavajućeg** koji će nadgledati sprovođenje preporučenih promjena i podnositi kvartalni izvještaj šefu agencije i izabranim zvaničnicima.

Vodič se može naći na internet adresi <http://www.womenandpolicing.org/sag.asp>

posvećenosti i imaju kapaciteta da rade na rodno odgovoran način?

- Da li su odgovornosti i očekivanja u vezi sa rodnom pitanjima jasno dati u programskim dokumentima, sporazumima i ugovorima?

Moglo bi se pokazati neophodnim da se posebne rodne inicijative uvrste u fazu osmišljavanja i planiranja RSB-a kako bi se obezbijedilo adekvatno obuhvatanje rodni pitanja (vidi Odjeljak 13).

Sprovođenje RSB-a

Kada se rodna pitanja uvrste u procjenu i osmišljavanje programa, mogu se preduzeti određeni koraci kojima će se obezbijediti da data rodna pitanja ne budu marginalizovana tokom faze sprovođenja:

- 4 Uključiti stručnjake za rodna pitanja, kao npr. Ministarstvo za pitanja žena, organizacije žena i pojedince - stručnjake za rodna i bezbjednosna pitanja.
- 4 Uvrstiti mjere jačanja podrške i kapaciteta za razumijevanje rodni pitanja, npr. putem praktične obuke o rodni pitanjima na višem rukovodećem nivou ili obezbjeđivanja obuke o rodni pitanjima i materijala, tj. priručnika osoblju koje radi na projektu (vidi Odjeljak 14).
- 4 Uspostaviti mehanizme za određivanje odgovornosti kako bi se postiglo da svo osoblje snosi odgovornost za integraciju rodni pitanja.
- 4 Uključiti civilno društvo u aktivnosti sprovođenja, posebno organizacije žena i muškaraca.

Nadgledanje i vrednovanje RSB-a

Neophodno je sprovesti sveobuhvatno, rodno odgovorno nadgledanje i vrednovanje (NiV) programa RSB-a kako bi se odredio uticaj koji reforme imaju

na krajnje korisnike – žene, muškarce, djevojke, djevojčice, mladiće i dječake – i kako bi se definisale naučene lekcije. Datum procjene i ključni pokazatelji početne procjene programa i nacrt programa mogu poslužiti kao polazna osnova za NiV. Praćenje se može iskoristiti i kao sredstvo za upravljanje programom kojim se aktivnosti na RSB-u prilagođavaju promjenjivim kontekstima, lokalnim potrebama i identifikovanim dobrim i lošim praksama. Mehanizmi za nadgledanje reforme se mogu uvrstiti u program u vidu konstantnog procesa ili u vidu periodičnih revizija. Nasuprot ovome, vrednovanje se sprovodi po završetku programa kako bi se identifikovale naučene lekcije koje bi pomogle da se naredni programi adekvatno prilagode.⁶⁷

Kriterijumi koje primjenjuje OECD DAC pri vrednovanju programa za pomoć u razvoju obuhvataju sljedeće komponente:⁶⁸

- **Relevantnost:** u kom obimu aktivnost odgovara prioritetima i politikama ciljne grupe, primaoca i donatora.
- **Efektivnost:** mjerenje stepena u kom je data aktivnost postigla svoj cilj.
- **Efikasnost:** mjerenje kvalitativnih i kvantitativnih rezultata u odnosu na početno stanje.
- **Uticaj:** pozitivne ili negativne promjene uzrokovane intervencijom pružanja pomoći u razvoju, direktno ili indirektno, namjerno ili nenamjerno.
- **Održivost:** u kojoj mjeri će i dalje postojati koristi od date aktivnosti nakon što prestane finansiranje od strane donatora.

 Ključna pitanja kojima se obezbjeđuje da su procesi nadgledanja i vrednovanja rodno odgovorni su sljedeća:

Integracija rodni pitanja

- 4 Da li osoblje koje sprovodi NiV posjeduje kapacitet da integriše rodna pitanja?

Odjeljak 13		Rodne inicijative u okviru programa RSB-a	
	Unutrašnje aktivnosti	Aktivnosti izvana	
Integracija rodni pitanja	<ul style="list-style-type: none"> ■ Obuka kojom bi se podigla svijest javnosti o rodni pitanjima. ■ Obuka namijenjena smanjenju seksualnog uznemiravanja. ■ Pravila ponašanja. ■ Osobe za kontakt u vezi sa rodni pitanjima. ■ Sredstva, tipa priručnika, o tome na koji način integrisati rodna pitanja. 	<ul style="list-style-type: none"> ■ Tehnička obuka o načinu vođenja razgovora sa žrtvama RN-a, o sprečavanju trgovine ljudima i odgovoru na seksualno nasilje nad muškarcima. ■ Izgradnja kapaciteta organizacija civilnog društva za razumijevanje rodni pitanja. ■ Posebne inicijative kojima se sprečava, odgovara na i krivično kažnjava RN. 	
Jednako učešće žena i muškaraca	<ul style="list-style-type: none"> ■ Mjere za povećanje zapošljavanja žena, njihovo zadržavanje u službi i profesionalno napredovanje. ■ Kadrovske politike i prakse koje su rodno odgovorne i prilagođene potrebama porodice ■ Udruženja žena zaposlenih u datoj organizaciji/ klubovi žena / sindikati žena. 	<ul style="list-style-type: none"> ■ Saradnja sa organizacijama žena i muškaraca radi prikupljanja informacija, smještaja žrtava, izradu nacrt bezbjednosne politike, vršenja nadzora nad sektorom bezbjednosti, itd. ■ Izgradnja kapaciteta organizacija žena u vezi sa RSB-om i bezbjednosni pitanjima uopšte. 	

Odjeljak 14

Genderforce Švedska – slojeviti pristup integraciji rodnih pitanja u institucije sektora bezbjednosti u Švedskoj⁶⁶

Kao polazište u svom radu Genderforce Švedska uzima sprovođenje Rezolucije 1325 Savjeta bezbjednosti UN-a. Finansirana je od strane Inicijative za jednakost Evropske unije, a partner je:

- Švedskih oružanih snaga
- Švedske policije
- Švedske agencije za spasavanje (SRSA)
- Kvinna till Kvinna (organizacije žena)
- Udruženja vojnih oficira Švedske
- Ženske dobrovoljačke odbrambene organizacije iz Švedske

Njeni ključni ciljevi su da se unaprijedi rodna ravnoteža i promoviše integracija rodnih perspektiva u švedske vojne i civilne operacije pružanja pomoći i mirovne operacije u postkonfliktnim društvima. Kako bi se postigli ovi ciljevi, pokrenuto je osam projekata:

1. **Povećanje regrutovanja žena:** Proces zapošljavanja i regrutovanja u partnerskim organizacijama je procijenjen iz rodne perspektive i date su određene preporuke. Jedan od primjera je način na koji je SRSA izmijenila proces zapošljavanja, na primjer putem oglašavanja u časopisima za žene. Po riječima savjetnice za rodna pitanja Suzan Aksmahr: „U današnje vrijeme definitivno šaljemo više žena u područja vojnih operacija.“ Kao drugi primjer bi mogao da posluži način na koji je Nordijska borbena grupa postavila sebi za cilj da regrutuje 8% žena. (Švedske oružane snage trenutno upošljavaju oko 5% žena).
2. **Rodno odgovorni strateški dokumenti:** Strateški dokumenti vlade i institucija su analizirani u smislu rodne osjetljivosti kako bi se identifikovale konkretne oblasti koje je trebalo poboljšati, a sa ciljem da se dobiju mandati za misije i operacije koji će sadržavati jasna uputstva o rodnoj ravnopravnosti i aktivnom učešću žena. Predložene su i nove teme o kojima treba izvještavati kao npr.: „Koje lokalne organizacije žena su kontaktirane kako bi se uključile u proces?“ i „Koje prijetnje bezbjednosti žena su primjećene?“
3. **Civilno-vojna saradnja na terenu:** Nacionalni koledž za odbranu Švedske je sproveo studiju kako bi se razjasnile uloge civila i vojnih lica i načini civilno-vojne saradnje na sprovođenju Rezolucije 1325 Savjeta bezbjednosti UN-a. Jedna od preporuka ove studije je bila da se formira mreža civila i vojnih lica iz Švedske kako bi se unaprijedila njihova međusobna saradnja.
4. **Savjetnik za rodna pitanja:** Osmišljen je program za obuku savjetnika za rodna pitanja, kako bi se formirao tim savjetnika za međunarodne operacije.
5. **Program za obuku o rodnim pitanjima:** Kako upravljačka struktura u vrhu organizacije uvijek ima moć i sposobnost da utiče na strukturu i ponašanje u organizacijama, to su 12 viših zvaničnika izabrani da pohađaju program obuke o rodnim pitanjima. Generalmajor Sverker Goranson, načelnik Generalštaba Vojske Švedske, je naveo da je za njega ovaj program predstavljao veoma pozitivno iskustvo i da je promijenio njegov način razmišljanja, govora i djelovanja, što je, između ostalog, doprinijelo ostvarivanju efektivnije komunikacije.
6. **Sprječavanje trgovine ljudima:** Ovaj program obuke je namijenjen osoblju u međunarodnim operacijama, a tiče se načina na koji mogu prepoznati da se radi o trgovini ljudima.
7. **Obuka o rodnim pitanjima:** Razvijene su metode obuke o rodnim pitanjima i Rezoluciji 1325 Savjeta bezbjednosti UN-a i sredstva za njeno sprovođenje. Oružane snage Švedske su već usvojile ovakvu obuku za svoje osoblje u međunarodnim mirovnim operacijama. Cilj je i da se obuka o rodnim pitanjima uvrsti u nastavni plan i program švedskih vojnih škola, švedske Nacionalne policijske akademije i Nacionalnog koledža za odbranu Švedske.
8. **Jačanje položaja žena iz lokalne zajednice:** Naručeno je da se izradi izvještaj o dobroj i lošoj praksi do koje se dolazi uključivanjem žena iz lokalne zajednice u proces planiranja, sprovođenja i vrednovanja vojnih i humanitarnih operacija. Cilj istraživanja je da se njegovi rezultati uvrste u obuku prije angažovanja trupa.

- 4 Da li su podaci u okviru NiV-a razvrstani po polu i godištu?
- 4 Da li su ciljevi, pokazatelji i referentne tačke vezani za rodna pitanja postignuti? Da li postoje mjere kojima se mogu inicirati izmjene ukoliko oni nisu postignuti?
- 4 Kakav je bio sveukupni uticaj ovog programa na muškarce, žene, djevojke, djevojčice, mladiće i dječake? Da li su programom povećani njihova bezbjednost i pristup pravosuđu?
- 4 Koje dobre i loše prakse u vezi rodnih pitanja se mogu prepoznati? Na koji se način one mogu uvrstiti u pripremu budućih programa?
- 4 Na koji način su rezultati vrednovanja saopšteni muškarcima i ženama uključenima u proces RSB-a i onima koji/e žive u zajednicama na koje se ova reforma odnosi?

Promovisanje jednakog učešća žena i muškaraca

- 4 Da li krajnji korisnici i korisnice u jednakoj mjeri učestvuju u procesu NiV-a?
- 4 Da li su u okviru procesa NiV preduzete posebne mjere kako bi se doprlo do marginalizovanih krajnjih korisnika, kao što su npr. seoske zajednice i nepismeni?
- 4 Da li su muškarci i žene u adekvatnoj mjeri uključeni u program RSB-a? Da li su njihovi stavovi uvršteni u program?
- 4 Na koji način je program uticao na učešće muškaraca i žena u institucijama sektora bezbjednosti i na nadzor nad sektorom bezbjednosti?

7 Integracija rodni pitanja u RSB u specifičnim kontekstima

Reforma sektora bezbjednosti se razlikuje od jednog reformskog konteksta do drugog. U suštini, svaka pojedinačna država koja prolazi kroz proces RSB-a predstavlja slučaj za sebe, a samim tim i drugačiji reformski kontekst. U svakom slučaju, iz čisto analitičkih razloga, može se reći da postoji određeni broj širih konteksta RSB-a koji se mogu označiti kao: postkonfliktni, tranzicioni, razvojni i razvijeni kontekst (vidi Tabelu 1).

7.1 Zemlje u postkonfliktnom periodu

U postkonfliktnim društvima, RSB je neophodna kako bi se spriječio novi konflikt i ojačala javna bezbjednost, što je opet neophodno da bi se započele aktivnosti na rekonstrukciji i razvoju. U zavisnosti od konteksta, RSB može da podrazumijeva reformu postojećih bezbjednosnih institucija ili izgradnju posve novih institucija sektora bezbjednosti. Često javnost u velikoj mjeri traži da se sprovedu promjene u ovim kontekstima pa vlade u tranziciji podržavanjem RSB-a mogu poslati signal raskidanja sa prošlošću. Može postojati i veliki interes međunarodnih organizacija i donatora da podrže procese RSB-a bilo putem pomoći za razvoj ili putem mirovnih operacija. U postkonfliktnom kontekstu postoje velike mogućnosti da se RSB poveže sa odgovarajućim inicijativama,

Tabela 1		Reforma sektora bezbjednosti u različitim kontekstima ⁶⁹			
	Zemlje u razvoju	Zemlje u tranziciji	Zemlje u postkonfliktnom periodu	Razvijene zemlje	
Ključni kriterijumi	Nivo ekonomskog razvoja	Priroda političkog sistema	Specifičnost bezbjednosne situacije	Politička volja	
Ključni izazovi	Razvojni deficit. Pretjerana vojna potrošnja; loše vođen sektor bezbjednosti dovodi do neefikasnog pružanja bezbjednosti, čime se i onako rijetka sredstva ne ulažu u razvoj već se odvrćaju od njega.	Nedostatak demokratije. Preveliki vojno-industrijski kompleks u koji se previše ulaže; jaka država, ali slabe institucije civilnog društva; nedostaci pri sprovođenju politike RSB-a.	Nedovoljna bezbjednosti i nepostojanje demokratije. Propale institucije vlade i civilnog društva; raseljeno stanovništvo; privatizovana bezbjednost; mogućnost pojave manjeg oružanog otpora; velika količina malokalibarskog oružja i protivpješadijskih mina.	Politička volja. Povremeno se javlja relativno veliki broj oružanih snaga koje su i previše opremljene.	
Mogućnosti za sprovođenje RSB-a	Promjenjive (u zavisnosti od političke posvećenosti reformama, jačine državnih institucija, uloge i stanja u kojem se nalaze bezbjednosne snage, regionalne bezbjednosne situacije, odnosa donatora prema RSB-u, itd.).	Prilično dobre (jake državne institucije, profesionalne bezbjednosne snage, širi proces demokratizacije), čak su i bolje ukoliko postoje podsticaji sa strane (npr. pristupanje EU ili NATO-u).	Prilično loše (slabe i osporavane državne institucije, privatizacija bezbjednosti, zavisnost od mirovne podrške/interventnih snaga).	Promjenjive (u zavisnosti od političke posvećenosti reformi i relativne snage vojno-industrijskog kompleksa); jake državne institucije i zajednica OECD-a, ali velika distanca između njih.	
Opšti reformski proces	Prelaz sa nerazvijene na razvijenu ekonomiju.	Prelaz sa autoritarnog na demokratski sistem.	Prelaz sa žestokih sukoba na mir.	Odgovor na promjene u bezbjednosnoj sredini.	
Tip spoljašnjih uticaja	Pomoć za razvoj uslovljena zadovoljavanjem političkih kriterijuma.	Pristup institucijama na multilateralnom nivou je podsticaj za reformu.	Vojna intervencija /okupacija; uglavnom mirovne operacije pod vođstvom UN-a.	Najčešće nijedan.	
Ključni spoljašnji učesnici	Akteri na polju razvoja/ finansijeri: donatori na multilateralnom nivou (npr. OECD, UNDP, Svjetska Banka); donatori sa bilateralnog nivoa; učesnici koji nijesu sa državnog nivoa.	Akteri na polju bezbjednosti: sa međunarodnog nivoa (npr. EU, NATO, OEBS); vlade država; učesnici koji nijesu sa državnog nivoa (npr. međunarodne NVO, privatne vojne kompanije).	Akteri na polju bezbjednosti: interventne snage; mirovne snage pod međunarodnim patronatom; učesnici koji nijesu sa državnog nivoa (npr. privatne vojne kompanije).	Najčešće niko.	

poput: pregovaranja o mirovnim sporazumima i njihovom sprovođenju, razoružavanja, demobilizacije i reintegracije boraca (RDR-a), obezbjeđivanja pravde u tranzicionom periodu i kontrolom lakog naoružanja.⁷⁰

Tokom oružanih sukoba, rodne uloge se drastično mijenjaju jer muškarci i žene preuzimaju nove odgovornosti. Ovim se otvaraju mogućnosti za veće učestvovanje žena u javnom životu, uključujući tu i učestvovanje u institucijama sektora bezbjednosti i u donošenju odluka o bezbjednosnim pitanjima. U postkonfliktnom periodu često postoji pritisak da se svi vrte tradicionalnim rodnim ulogama. Procesi RSB-a bi trebalo da podrže pozitivne promjene koje su se eventualno desile tokom konflikta, istovremeno pokušavajući da riješe problem velikog nivoa postkonfliktnog RN-a.

Izazovi u integraciji rodnih pitanja

- U procese RDR-a⁷¹ često nijesu uključene žene i djevojke (vidi Odjeljak 15).
- Pritisak da se institucije sektora bezbjednosti izgrade na brzinu može rezultirati nedovoljnim stavljanjem rodnih pitanja kao prioriteta pri zapošljavanju, obuci i logističkoj podršci.
- Nedostatak infrastrukture i kapaciteta može ženama da onemogućiti pristup institucijama pravosuđa.
- Često nedostaje povjerenje civila u institucije sektora bezbjednosti usljed njihovog ranijeg kršenja ljudskih prava, što stvara veće poteškoće pri zapošljavanju žena.
- Može se desiti da žene nemaju profesionalnih kvalifikacija ili vještina kako bi se zaposlile u institucijama sektora bezbjednosti.

Mogućnosti i sugestije za integraciju rodnih pitanja

- Učešće organizacija žena u mirovnim procesima može da predstavlja osnovu za uključivanje žena i integrisanje rodnih pitanja u procese RSB-a:
 - Uključite organizacije žena i muškaraca u donošenje bezbjednosne politike i izgrađivanje rodnih kapaciteta novoprimitljenog osoblja sektora bezbjednosti.

- Sveobuhvatna reforma institucija sektora bezbjednosti, uključujući obimno regrutovanje i obuku zaposlenih u sektoru bezbjednosti, stvara mogućnosti za integraciju rodnih pitanja:
 - Obezbijedite obuku o rodnim pitanjima svih zaposlenih u sektoru bezbjednosti.
 - Bezbjedonosno provjerite novozaposlene u smislu da li su i kada prekršili ljudska prava, uključujući i da li su počinili RN.
 - Uvrstite rodna pitanja u rad UN-a i ostalih međunarodnih organizacija, kao i u obuku na bilateralnom nivou zaposlenih u policiji, vojsci, pravosuđu, kaznenim institucijama i vladi.
- Promjenjivost rodnih uloga tokom oružanih sukoba može da otvori prostor za povećano učešće žena u sektoru bezbjednosti:
 - Postavite jasne ciljeve za zapošljavanje žena, zadržavanje u službi i profesionalno napredovanje.
 - Obezbijedite podsticaj za demobilisane žene borce da se pridruže vojsci i policiji.
- Proces RDR-a može poslužiti kao osnova za bavljenje rodnim pitanjima:
 - Obezbijedite zadovoljenje bezbjednosnih potreba muškaraca, žena, djevojaka, djevojčica, mladića i dječaka putem procesa RDR-a.
 - Uključite programe za sprečavanje RN-a nad demobilisanim borcima tokom procesa RDR-e.
- Međunarodne institucije i donatori mogu obezbijediti sredstva kojima bi se podržali rodno osjetljivi procesi RSB-a.
 - Podstaknite donatore da finansijski potpomognu rodne inicijative, uključujući pružanje logističke podrške i nabavku opreme za žensko osoblje sektora bezbjednosti.

7.2 Zemlje u tranziciji

„Zemlje u tranziciji“ se, u ekonomskom smislu, definišu kao zemlje koje prelaze iz centralizovane ekonomije u tržišnu ekonomiju, kao što je slučaj sa nezavisnim zemljama Komonvelta i nekim državama jugoistočne Evrope.⁷⁹ Za ove države su često karakteristični

Odjeljak 15

Učešće ženskih grupa u procesu RDR-a u Liberiji

U proteklih nekoliko godina, usljed sve jače svijesti o broju i oblicima učestvovanja žena i djevojaka u oružanim sukobima, i prepoznavanja da su isključene iz procesa RDR, pojavila se potreba da se rodna dimenzija integriše u proces RDR.⁷² Procjenjuje se da je za 88% djevojaka-vojnika bio uskraćen pristup RDR programima u Sjeveru Leoneu u periodu od 1998. do 2002. godine.⁷³ Lista Razvojnog fonda Ujedinjenih nacija za pitanja žena (UNIFEM) o *Rodno osvještenom razoružavanju, demobilizaciji i reintegraciji* i Integrisani standardi UN-a o RDR-u (IDDRS) sada pružaju detaljne smjernice o tome na koji način zadovoljiti specifične bezbjednosne potrebe žena i djevojaka tokom procesa RDR.⁷⁴

U Liberiji su lokalne organizacije žena bile ključni partneri u pripremanju i distribuciji informacija o RDR. Početne procjene potreba predviđale su da će oko 2.000 žena vojnika proći kroz proces RDR-a.⁷⁵ 2003. godine, grupe žena su se ujedinile pod sloganom „Zabrinute žene Liberije“ i uključile se u proces RDR-a. U saradnji sa Misijom UN-a i Ministarstvom za rodna pitanja i razvoj, grupe žena su pomogle u osmišljavanju kampanje podizanja svijesti javnosti, u kojoj su uz pomoć štampanih medija i radija podstakle žene i djevojke da se uključe u proces RDR-a.⁷⁶ Do februara 2005. godine, 22.370 žena i 2.440 djevojaka je razoružano i demobilizovano, od ukupno 101.495 osoba uključenih u program RDR-a. Prepoznato je prisustvo žena vojnika i „žena uključenih u oružane snage“⁷⁷ Do kraja 2006. godine, 13.223 od ukupnog broja ovih žena je reintegrirano u društvo, uglavnom u oblasti poljoprivrede, formalnog obrazovanja ili stručnog usavršavanja.⁷⁸

Odjeljak 16

Obuka o rodnim pitanjima za sudije⁸³

Međunarodno udruženje sudijinica okuplja više od 4.000 sudijinica iz 87 zemalja.

1997. godine, ono je pokrenulo trogodišnji program za obuku o ljudskim pravima namijenjen sudijama i profesionalcima u pet država Južne Amerike o primjeni međunarodnih i regionalnih konvencija o ljudskim pravima na slučajeve diskriminacije ili nasilja nad ženama pokrenutim pred domaćim sudovima. Od 2000. godine, njegov program Pravna nauka o programu jednakosti (JEP) se proširio i na Centralnu Ameriku, istočnu Afriku i južnu Afriku. Ukupno je više od 1.300 sudija, i muškaraca i žena, učestvovalo u JEP-u u 12 zemalja.

JEP radionice i seminari okupljaju sudije kako bi se oni koncentrisali na konkretno značenje apstraktnih garancija jednake zaštite i nediskriminacije. Putem studija slučaja i vježbi rješavanja zadatih problema, sudije razmjenjuju mišljenja sa kolegama i produbljuju svoje razumijevanje i poznavanje međunarodnog prava primijenjenog na domaće zakonodavstvo.

JEP je:

- Razvio međunarodnu sudsku zajednicu o ljudskim pravima. Sudije i porotnici obučeni u JEP-u sada čine jezgro regionalnih mreža koje mogu da podrže jedna drugu i da podstaknu kolege sudije da se upuste u suđenja po ovim pitanjima.
- Promijenio postojeće stavove i prakse. Mnogi od sudija koji su prošli obuku u okviru JEP-a tvrde da ih je program naučio da prepoznaju i brzo reaguju na prirodu i obim porodičnog nasilja i rodne diskriminacije; da ih je naučio da prepoznaju potisnute predrasude, sopstvene i tuđe, kao i stereotipove koji održavaju ove predrasude; te da prepoznaju djelotvornije i senzitivnije načine za ispitivanje svjedoka u ovim slučajevima.
- Prilagodio nastavni plan i program obukama koje se ne tiču samo sudija. Učesnici JEP programa su materijal koji se koristi u okviru ovog programa uvrstili u svoj nastavni plan i program obuke učenika srednjih škola i studenata, kao i u programe obuke za policiju, advokate, socijalne radnike, ljekare i druga stručna lica.
- Dobio podršku sudova, državnih agencija i pravosudnih institucija. U Keniji, Ugandi i Tanzaniji, na primjer, vrhovne sudije su javno objavili podršku JEP-u i program usvojili kao zvanični studijski program na svojim institutima za obuku sudija.

preveliki i previše opremljen vojno-industrijski kompleks, jaki centralizovani državni sistem i slabe organizacije civilnog društva.⁸⁰ Prepreke RSB-u mogu biti i autoritarna politička vlast, nepotizam i umiješanost policije u kriminalne radnje i korupciju. Civilni nadzor gotovo da ne postoji. Do procesa RSB-a je došlo putem pritiska iz inostranstva, npr. od strane EU i NATO-a, a pokrenut je bilateralnim ili multilateralnim sporazumima.⁸¹

Izazovi u integraciji rodni pitanja

- Usljed korupcije i kršenja ljudskih prava, rodna pitanja često nijesu prioritet u okviru procesa RSB-a.
- Nedostaju mehanizmi za određivanje odgovornosti.
- Nizak nivo povjerenja javnosti u sektor bezbjednosti može da zapošljavanje žena i saradnju sa organizacijama žena učini teškima.

Mogućnosti i sugestije za integraciju rodni pitanja

- Ciljevi poput EU ili NATO članstva ili pridruživanja policijskim ili vojnim trupama mirovnih misija UN-a, mogu da posluže kao podsticaj da se u okviru RSB-a pozabave i rodnim pitanjima.
- Zabrinutost usljed sve veće trgovine ženama i djevojkama može biti polazna tačka za rješavanje specifičnih bezbjednosnih potreba žena i djevojkama, te potrebe za prisustvom ženskog osoblja u sektoru bezbjednosti.
- U pojedinim zemljama u tranziciji post-sovjetsko nasljeđe uključuje ravnomjerniju zastupljenost žena i muškaraca u institucijama sektora bezbjednosti, kao što su oružane snage i policija.

- Prelazak sa obaveznog služenja vojnog roka na potpuno profesionalne oružane snage i visoko obrazovanje žena mogu otvoriti mogućnosti za uključivanje žena. Osim ovoga, visoka stopa nezaposlenosti može učiniti da oružane snage ženama postanu primamljivije mjesto za zaposlenje nego što su to bile ranije.

7.3 Zemlje u razvoju

Termin „zemlje u razvoju“ uopšteno podrazumijeva zemlje sa niskim bruto nacionalnim dohotkom i zemlje koje su na niskoj poziciji u Indeksu ljudskog razvoja. UN opisuje Afriku, Aziju (izuzev Japana), Karibe, Centralnu Ameriku, Okeaniju (osim Australije i Novog Zelanda) i Južnu Ameriku kao „regione u razvoju“.⁸² Finansiranje RSB-a u zemljama u razvoju je obično rijetko prisutno zbog nedostatka sredstava neophodnih za funkcionisanje sektora bezbjednosti, zavisnost o korupciji usljed nedostatka sredstava za život, ličnih interesa pojedinaca, ograničene transparentnosti i slabih struktura demokratskog upravljanja. Procesi reforme sektora bezbjednosti u zemljama u razvoju se usredsređuju na reformisanje postojećih institucija kako bi se formirao profesionalan i odgovoran sektor bezbjednosti odgovarajuće veličine i to putem smanjenja korupcije i kršenja ljudskih prava, izgradnjom tehničke stručnosti i povećanjem demokratskog nadzora.

Izazovi u integraciji rodni pitanja

- Nedostatak državnih sredstava i nadzora mogu da dovedu do niskog nivoa sprječavanja i odgovornosti za kršenje ljudskih prava od strane osoblja sektora

Odjeljak 17

Plan RSB-a za države Sjevera⁸⁴

Vlade donatori i multilateralne organizacije RSB vide kao ključnu potrebu isključivo u zemljama u razvoju. Ipak, potreba za reformom sektora bezbjednosti je isto toliko velika i u mnogim industrijskim zemljama, uključujući tu i mnoge države donatore. Razvoj plana „RSB-a za države sjevera“ bi mogao da obuhvati sljedeća pitanja:

- Kršenje međunarodnog prava kojim se zabranjuju upotreba sile i prijetnja silom.
- Ograničena uloga parlamenta kada vlade odluče da uđu u ratni sukob i manipulacija informacijama i javnim mnijenjem pri donošenju tih odluka.
- Nepridržavanje odredaba Ženevskih konvencija i zabrana zlostavljanja.
- Prodaja oružja i ostali oblici podrške opstanka represivnih režima.
- Tajno finansiranje bezbjednosnih službi u zemljama u razvoju, podsticanje korupcije i sukoba.
- Ugrožavanje građanskih sloboda u industrijskim zemljama i podrška represivnim mjerama u zemljama u razvoju kao dijelu aktivnosti u „ratu protiv terora“.
- Dvostruki standardi u vezi sa oružjem za masovno uništenje.
- Održavanje zastarjelih i neadekvatnih odnosa snaga u Savjetu bezbjednosti UN-a.

bezbjednosti, pogotovu u obliku RN-a.

- Uslijed činjenice da su žene generalno materijalno siromašne, visok nivo korupcije naročito onemogućava ženama pristup pravdi.
- U mnogim državama ne postoji adekvatno nacionalno zakonodavstvo koje bi sve vrste RN-a tretiralo kao krivično djelo.
- Nasljeđe nametnutih razvojnih projekata može rezultirati shvatanjem pitanja rodne jednakosti i RSB-a kao nečeg što je nametnuto izvana.

Mogućnosti i sugestije za integraciju rodni pitanja

- Razvojne inicijative mogu da predstavljaju polaznu tačku za jačanje bezbjednosti i obezbjeđivanje pristupa pravdi za muškarce, žene, djevojke i mladiće, kao i za rješavanje RN-a i uključivanje organizacija žena i muškaraca.
- Organizacije civilnog društva najčešće popunjavaju sve praznine države u pružanju bezbjednosti, kao što su npr. pomoć zatvorenicima i obezbjeđivanje usluga policije i pravosudnih organa u zajednici. One mogu da budu partneri koji će identifikovati i pozabaviti se posebnim bezbjednosnim potrebama žena, muškaraca, djevojaka, djevojčica, mladića i dječaka.
- Pravljenje rodno osjetljivog plana bezbjednosti građana na opštinskom nivou uz učešće organizacija žena može biti isplativa mjera bezbjednosti.

7.4 Razvijene zemlje

Termin „razvijene zemlje“ uopšteno podrazumijeva one zemlje koje imaju visok bruto nacionalni dohodak i koje se nalaze visoko na Indeksu ljudskog razvoja. UN opisuje Australiju, Kanadu, Izrael, Japan, Novi Zeland, Zapadnu i Sjevernu Evropu i SAD kao razvijene zemlje.⁸⁵ Premda se koncept RSB-a najčešće ne koristi u kontekstu razvijenih zemalja, često je i u njima

neophodna reforma sektora bezbjednosti i do nje može doći na različitim nivoima. Reforme u razvijenim zemljama se često fokusiraju na pojedinačne institucije i na pitanja efikasnosti, pojačanog nadzora, rukovođenja i operativnih procedura kao što je uvođenje policije u zajednici. Razvijene zemlje mogu, takođe, da preduzmu reforme kako bi riješile pitanja nedovoljnog ili pretjeranog investiranja u svoj sektor bezbjednosti ili neefikasne upotrebe sredstava. Sektor bezbjednosti u razvijenim zemljama, u većini slučajeva, još uvijek treba da se razvija kako bi efikasno spriječio ili odgovorio na RN ili kako bi u njemu bila postignuta jednaka zastupljenost muškaraca i žena zaposlenih u institucijama tog sektora.

Razvijene zemlje su takođe i ključni akteri koji podržavaju procese RSB-a u postkonfliktnom, tranzicionom i razvojnom kontekstu.

Izazovi u integraciji rodni pitanja

- Bezbjednosne prijetnje izvana, kao što je terorizam, mogu dobiti prioritet u odnosu na unutrašnje prijetnje bezbjednosti, što vodi ka isključivanju pitanja poput RN-a u bezbjednosnom planu.
- Može postojati veći stepen samodovoljnosti kada je u pitanju potreba žena i muškaraca za rodnom ravnopravnošću.
- U nekim državama, protivljenje pozitivnoj akciji može da podrije inicijative za povećanjem zapošljavanja, zadržavanja u službi i profesionalnog napredovanja žena u bezbjednosnim agencijama i za povećanjem broja žena u parlamentu i njihovom odlučivanju o bezbjednosnim pitanjima.

Mogućnosti i sugestije za integraciju rodni pitanja

- Odgovornost države po pitanju zakona o zabrani diskriminacije, o zločinima iz mržnje i o rodnoj ravnopravnosti može biti osnova za donošenje mjera za izgradnju kapaciteta institucija sektora bezbjednosti za rješavanje rodni pitanja, na unutrašnjem planu i operativno.

Odjeljak 18

Udruženje osoblja, pripadnika LGBT populacije, u zatvorskom sistemu Velike Britanije⁸⁶

U okviru Zatvorske službe NJ.V. Mreža za podršku lezbijskom, homoseksualnom, biseksualnom i transeksualnom osoblju (GALIPS) u Velikoj Britaniji služi kao primjer kako udruženja zaposlenih mogu da budu efikasna u borbi protiv diskriminacije. Pošto ju je 2000. godine pokrenuo jedan član osoblja zatvora koji se otvoreno deklarirao kao homoseksualac, Grupa za određivanje operativne politike zatvorske službe Velike Britanije je formalno priznala GALIPS 2004. godine i odobrila joj podršku i finansiranje. Tokom ove četiri godine, formulisani su poslovni razlozi i završeno istraživanje, ustanovljena je radna grupa, sproveden je odabir onih koji su pokazali interesovanje za učešće u mreži i organizovan je skup na kom se raspravljalo o potrebi za osnivanjem LGBT mreže. GALIPS trenutno ima četvoro stalno zaposlenih i preko 2.000 članova.

Cilj GALIPS-a je da „pruži profesionalnu podršku LGBT osoblju i da podrži borbu protiv diskriminacije bilo koje vrste u zatvorskoj službi“. Ona sprovodi veliki broj aktivnosti koje obuhvataju:

- Postavljanje osoba za kontakt u različitim zatvorima.
- Održavanje obuke i skupova za podizanje svijesti za zaposlene u zatvorima.
- Uspostavljanje povjerljive telefonske linije za osoblje putem koje mogu da prijave maltretiranje i uznemiravanje homoseksualaca, da dobiju pomoć i savjet o tome kako da postupe u datim situacijama.
- Pružanje podrške timovima za kreiranje politike, kako bi se obezbijedilo da LGBT pitanja budu uvrštena u datu politiku.
- Povezivanje sa ostalim vladinim organima, organima krivičnog gonjenja, njihovim mrežama i ostalim kontaktima u okviru LGBT zajednice.

- Kadrovska politika bi mogla biti bolje razvijena i trebalo bi da podržava mjere kojima bi se rješavali seksualno uznemiravanje i diskriminacija, kao i ostali oblici RN-a u okviru institucija sektora bezbjednosti.
- Sve veće poteškoće pri zapošljavanju u određenim institucijama sektora bezbjednosti mogu da pruže dodatni podsticaj za povećanje zapošljavanja, zadržavanje u službi i profesionalno napredovanje žena.
- Organizacije civilnog društva koje okupljaju predstavnike lezbijske, homoseksualne, biseksualne i transeksualne (LGBT) populacije će najvjerovatnije postati uočljivije i aktivnije u svom radu, te mogu postati partneri u borbi protiv nasilja i diskriminacije nad LGBT populacijom, uključujući i ove vrste nasilja u organizacijama sektora bezbjednosti (vidi Odjeljak 18).
- One države koje su donatori u procesu RSB-a imaju kapaciteta da rodna pitanja integrišu kroz svoju podršku procesu RSB. Trebale bi, na primjer,:
 - da se pobrinu da RSB inicijative koje one podržavaju u potpunosti obuhvataju rodna pitanja i da žene u potpunosti učestvuju u ovim inicijativama;
 - da obezbijede da osoblje uključeno u RSB unutar ministarstava za međunarodni razvoj i vanjske poslove posjeduje traženu stručnu osposobljenost za rješavanje rodni pitanja.

8 Ključne preporuke

1. Izgraditi lokalno vlasništvo putem **punog uključivanja organizacija civilnog društva**, uključujući organizacije žena sa nacionalnog i lokalnog nivoa u procjenu, osmišljavanje, sprovođenje i nadgledanje/vrednovanje politika i programa RSB-a.
2. Pregledati i revidirati **postojeće zakone, politike i protokole vezane za bezbjednost** kako bi se obezbijedilo da ne budu diskriminatorne i da obuhvataju specifične bezbjednosne potrebe žena, muškaraca, mladića i djevojaka.
3. Unutar RSB-a sprovesti **specifične politike, mehanizme i programe kojima se sprječava, rješava i kažnjava rodno nasilje nad ženama, muškarcima, djevojkama i mladićima**.
4. Ustanoviti **pravila ponašanja** i ostale unutrašnje odredbe i mehanizme kojima se insistira na nultoj toleranciji prema rodnom nasilju, uključujući seksualno uznemiravanje od strane zaposlenih u sektoru bezbjednosti.
5. Ustanoviti strateške ciljeve i posebne inicijative kojima će se povećati **zapošljavanje, zadržavanje u službi i profesionalno napredovanje žena** i ostalih grupa koje nijesu dovoljno zastupljene u institucijama sektora bezbjednosti.
6. Uvrstiti posebnu **obuku o rodnim pitanjima** kao sastavni dio akademske obuke za osoblje sektora bezbjednosti na svim nivoima. Uvrstiti rodna pitanja u obuku osoblja sektora bezbjednosti.
7. Pojačati nadzor nad procesima RSB-a i obezbijediti da su **organi koji vrše nadzor nad sektorom bezbjednosti** rodno osjetljivi i da sarađuju sa organizacijama žena.
8. U svaku procjenu, istraživanje ili nadgledanje/vrednovanje unutar RSB-a uključiti **podatke razložene po polu i nedoumice o rodnim pitanjima**, uključujući ona o bezbjednosnim potrebama, prioritetima i sposobnostima muškaraca, žena, djevojaka i mladića.
9. Izgraditi **svijest i kapacitete za razumijevanje rodnih pitanja** osoblja uključenog u RSB putem obuke o rodnim pitanjima, rada sa stručnjacima za rodna pitanja i uključivanjem rodne odgovornosti kao stavke u opis posla i u procjenu rada zaposlenih.

9 Dodatni izvori informacija

Korisne internet adrese

Centre for Security Sector Management - <http://www.ssronline.org/>

DCAF Gender and SSR Project (Projekat o rodnim pitanjima i reformi sektora bezbjednosti) - <http://www.dcaf.ch/gender-security-sector-reform/>

Global Facilitation Network for SSR (Mreža za globalnu podršku RSB-u) - <http://www.ssrnetwork.net/>

OSCE (OEBS)/ODIHR - <http://www.osce.org/odihr/>

UNIFEM Portal on Women, Peace and Security – <http://www.womenwarpeace.org>

UN-INSTRAW Gender and SSR (Rodna pitanja i RSB) - <http://www.un-instraw.org/en/gps/general/gender-and-security-sector-reform-5.html>

WILPF PeaceWomen – <http://www.peacewomen.org>

Vodiči i priručnici za praktičnu primjenu

GTZ, **Gender and Citizen Security: Regional Training Module (Basic Text, Methodological Guide, Support Materials)**. (Rod i bezbjednost građana: moduli za regionalnu obuku – osnovni tekst, metodološki vodič i dodatni materijali). GTZ, 2005. Na engleskom i španskom jeziku. <http://www.gtzgenero.org.ni/publicaciones.php?idorigen=1>

OECD DAC. **OECD DAC Handbook on Security System Reform: Supporting Security and Justice**. (Priručnik OECD DAC-a o reformi sistema bezbjednosti: Podrška bezbjednosti i pravdi). (OECD: Pariz), 2007. <https://www.oecd.org/dataoecd/43/25/38406485.pdf>

Valasek, K. i Nelson, K., **Securing Equality, Engendering Peace: A Guide to Policy and Planning on Women, Peace and Security (UNSCR 1325)**. (Obezbijediti jednakost, učiniti mir rodno osjetljivim: Vodič za politiku i planiranje po pitanjima žena, mira i bezbjednosti) (UN INSTRAW: Santo Domingo), 2006. Na engleskom i španskom jeziku. <http://www.un-instraw.org/en/docs/1325/1325-Guide-ENG.pdf>

Članci i izvještaji koji se mogu naći na internetu

Anderlini, S.N. i Conaway, C.P., 'Security Sector Reform', **Inclusive Security, Sustainable Peace:**

A Toolkit for Advocacy and Action, („Reforma sektora bezbjednosti“, Sveobuhvatna bezbjednost, održiv mir: Priručnik za zalaganje za ova pitanja i akciju). International Alert and Initiative for Inclusive Security, 2004.
http://www.international-alert.org/women/gpb_toolkit.htm

Anderlini, S.N. i Conaway, C.P., **Negotiating the Transition to Democracy and Transforming the Security Sector: The Vital Contributions of South African Women**, („Pregovaranje o tranziciji ka demokratiji i transformacija sektora bezbjednosti: ključni doprinos žena iz Južne Afrike“) Women Waging Peace, Washington DC, 2004.
http://www.huntalternatives.org/download/9_negotiating_the_transition_to_democracy_and_reforming_the_security_sector_the_vital_contributions_of_south_african_women.pdf

Farr, V., **Voices from the Margins: A response to Security Sector Reform in Developing and Transitional Countries**, („Glasovi sa margina društva: odgovor na reformu sektora bezbjednosti u zemljama u razvoju i zemljama u tranziciji“) Berghof Research Center for Constructive Conflict Management, 2004.
http://www.berghof-handbook.net/articles/ssr_farr.pdf

Nathan, L., **Local Ownership of Security Sector Reform: A Guide for Donors**, (Lokalno vlasništvo nad reformom sektora bezbjednosti: vodič za donatore). (DFID: London), septembar 2006.
<http://www.crisisstates.com/download/others/SSRReform.pdf>

Oelke, S., **Security Sector Reform and Gender: Concepts and Points of Entry for Development Cooperation**, (Reforma sektora bezbjednosti i rodna pitanja: koncepti i mogućnosti za otvaranje saradnje na razvoju). (GTZ: Eschborn), 2007.
<http://www.gtz.de/de/dokumente/en-ssr-gender-2007.pdf>

Valasek, K., ‘Gender and Democratic Security Governance’, **Handbook for Civil Society Organisations on Public Oversight of the Security Sector**. („Rod i demokratsko upravljanje bezbjednošću“, Priručnik za organizacije civilnog društva o javnom nadzoru nad sektorom bezbjednosti) Caparini, M., Cole, E. i Kinzelbach, K, (Renesans: Bratislava za UNDP i DCAF), 2008.

FUSNOTE

- ¹ OECD DAC, *Security System Reform and Governance, DAC Guidelines and Reference Series. (Reforma sektora bezbjednosti i uprava, DAC smjernice i reference)*. (OECD: Pariz) 2005, str.20. <<http://www.oecd.org/dataoecd/8/39/31785288.pdf>>
- ² Hänggi, H., 'Making Sense of Security Sector Governance,' *Challenges of Security Sector Governance*. („Šta znači upravljanje sektorom bezbjednosti“, *Izazovi pri upravljanju sektorom bezbjednosti*), ur. Hänggi, H. i Winkler, T.H. (DCAF: Ženeva) 2003, str.17-18.
- ³ OECD DAC, str.20-21. Vidi takođe Hänggi, H., 'Making Sense of Security Sector Governance,' *Challenges of Security Sector Governance*, („Šta znači upravljanje sektorom bezbjednosti“, *Izazovi pri upravljanju sektorom bezbjednosti*), ur. Hänggi, H., Winkler, T.H. (DCAF: Ženeva), 2003.
- ⁴ Ball i ostali, *United Nations Development Report 2002. (Izvjestaj Ujedinjenih nacija o razvoju za 2002. godinu)*, (UNDP: Njujork) 2002, str.87. Grupe civilnog društva koje nijesu ustavno određene su uvrštene u definiciju OECD-DAC-a pod pojmom „nadzor“. Međutim, njihovim uvrštenjem u smislu posebne kategorije, kao što je to učinjeno u Izvjestaju UN-a o razvoju, prihvata se da civilno društvo, osim uloge koju ima u nadzoru, ima ključnu ulogu u pružanju bezbjednosti i obezbjeđivanju lokalnog vlasništva putem svog uključjenja u osmišljavanje i sprovođenje RSB-a. Vidi takođe: Hänggi, H., 'Making Sense of Security Sector Governance,' *Challenges of Security Sector Governance*, („Šta znači upravljanje sektorom bezbjednosti“, *Izazovi pri upravljanju sektorom bezbjednosti*), ur. Hänggi, H. i Winkler, T.H. (DCAF: Ženeva) 2003.
- ⁵ Na osnovu: Clingendael, International Alert and Saferworld, *Towards a Better Practice Framework in Security Sector Reform: Broadening the Debate* (Clingendael, Uzbuna na međunarodnom nivou i bezbjedan svijet, *Ka boljem praktičnom okviru u reformi sektora bezbjednosti: šira debata*), Occasional SSR Paper No. 1. (Clingendael, International Alert, Saferworld: Hag) avg. 2002, str.3-4; i Hänggi, H., 'Making Sense of Security Sector Governance,' *Challenges of Security Sector Governance*, („Šta znači upravljanje sektorom bezbjednosti“, *Izazovi pri upravljanju sektorom bezbjednosti*), ur. Hänggi, H. i Winkler, T.H. (DCAF: Ženeva) 2003, str.18.
- ⁶ OECD DAC, *OECD DAC Handbook on Security System Reform: Supporting Security and Justice (Priručnik OECD DAC-a o reformi sektora bezbjednosti: podrška bezbjednosti i pravdi)* (OECD: Pariz) 2007, str.21-22.
- ⁷ Vidi GFN-SSR, *A Beginner's Guide to Security Sector Reform (SSR). (Vodič kroz reformu sektora bezbjednosti (RSB) za početnike)*. (GFN-SSR: London) mart 2007, str.6.
- ⁸ Kimmel, M.S., 'Global Masculinities: Restoration and Resistance', *A Man's World? Changing Men's Practices in a Globalized World*, („Muževnost u savremenom svijetu: ponovno uspostavljanje i otpornost“, *Da li je ovo svijet muškaraca? Kako promijeniti ustaljenu „mušku“ praksu u globalnom svijetu?*), ur. Pease, B. i Pringle, K. (Zed Books: Njujork) 2001, str.22.
- ⁹ Cock, J., 'Gun Violence and Masculinity in Contemporary South Africa', *Changing Men in South Africa*, („Oružano nasilje i muževnost u savremenom južnoafričkom društvu“, *Kako promijeniti muškarce u Južnoj Africi?*), ur. Morrell, R. (Zed Books: London) 2001, str.50-51.
- ¹⁰ Whitworth, S., 'Militarized Masculinities and the Politics of Peacekeeping', *Critical Security Studies and World Politics*, („Militarizovani pojam muževnosti i politika očuvanja mira“, *Kritičke studije o bezbjednosti i svjetska politika*), ur. Booth, K. (Lynne Rienner Publishers: Boulder, Kolorado) 2005, str. 96.
- ¹¹ Kaplan, D., 'The Military as a Second Bar Mitzvah: Combat Service as Initiation to Zionist Masculinity,' *Imagined Masculinities: Male Identity and Culture in the Modern Middle East*, („Vojska kao druga Bar Mivva: borba kao inicijacija u Zionističku muževnost“, *Umišljena muškost: „muški“ identitet i kultura na savremenom Srednjem istoku*), ur. Ghoussoub, M. i Sinclair-Webb, E. (Saqi Books: London) 2000, str.127.
- ¹² IASC, *Guidelines for Gender-Based Violence Interventions in Humanitarian Settings (Vodič za intervenciju u humanitarnim misijama u slučajevima rodnog nasilja)*, sept. 2005.
- ¹³ World Health Organization, *World Report on Violence and Health* (Svjetska zdravstvena organizacija, *Svjetski izvještaj o nasilju i zdravlju*). (WHO: Ženeva) 2002, str. 64.
- ¹⁴ World Health Organization, *WHO Multi-Country Study on Women's Health and Domestic Violence against Women* (Svjetska zdravstvena organizacija, *Studija WHO sprovedena u više zemalja o zdravlju žena i porodičnom nasilju nad ženama*), (WHO: Ženeva) 2005, str.14.
- ¹⁵ International Action Network on Small Arms, *Gun violence: A Global Epidemic* (Mreža za međunarodnu akciju po pitanju lakog naoružanja, *Oružano nasilje: globalna epidemija*) (IANSA: London) 2006. <<http://iansa.org/documents/2006/Gun-violence-a-global-epidemic.pdf>>
- ¹⁶ World Health Organization, *Small Arms and Global Health* (Svjetska zdravstvena organizacija, *Lako naoružanje i zdravlje na svjetskom nivou*) (WHO: Ženeva) 2001, str.3.
- ¹⁷ Vlachová, M. i BIASON, L., *Women in an Insecure World: Violence against Women, Facts, Figures and Analysis (Žene u nesigurnom svijetu: nasilje nad ženama, činjenice, podaci i analiza)* (Geneva Centre for the Democratic Control of Armed Forces: Ženeva) 2005, str.27.
- ¹⁸ World Health Organization, (Svjetska zdravstvena organizacija) 2002, str.64.
- ¹⁹ Bastick, M., Grimm, K. i Kunz, R., *Sexual Violence in Armed Conflict: Global Overview and Implications for the Security Sector (Seksualno nasilje tokom oružanih sukoba: pregled na globalnom nivou i implikacije po sektor bezbjednosti)* (Geneva Centre for the Democratic Control of Armed Forces: Ženeva) 2007, str. 55.
- ²⁰ Human Rights Watch, *No Escape: Male Rape in U.S. Prisons, (Bez izlaza: silovanja muškaraca u zatvorima u SAD)* HRW, 2000.
- ²¹ Human Rights First, *Homophobia: 2007 Hate Crime Survey: Human Rights First (Homofobija: Pregled zločina mržnje 2007: Ljudska prava su na prvom mjestu)*, (Human Rights First: Njujork) 2007, str.11.
- ²² Karl Engelbrektson, 'Resolution 1325 increases efficiency,' *Good and Bad Examples: lessons learned from working with United Nations Resolution 1325 in international missions* („Rezolucija 1325 utiče na jačanje efikasnosti“, *Dobri i loši primjeri: lekcije naučene iz primjene Rezolucije 1325 UN-a u međunarodnim misijama*) (Uppsala: Genderforce) 2007, str.29.
- ²³ UN Economic and Social Council, *Report of the Secretary-General, Coordination of the Policies and Activities of the Specialized Agencies and Other Bodies of the United Nations System: Mainstreaming the Gender Perspective into all Policies and Programmes in the United Nations system, (Ekonomski i socijalni savjet UN-a, Izvještaj generalnog sekretara, Koordinacija politike i aktivnosti specijalizovanih agencija i ostalih organa sistema Ujedinjenih nacija: Uvrstiti rodnu perspektivu u svu politiku i programe sistema UN-a)* 12. jun 1997.
- ²⁴ Lars Wetterskog, 'Too much "moralizing" before deployment,' *Good and Bad Examples: lessons learned from working with United Nations Resolution 1325 in international missions* („Previše „moralizovanja“ prije stacioniranja“, *Dobri i loši primjeri: lekcije naučene iz primjene Rezolucije 1325 UN-a u međunarodnim misijama*) (Uppsala: Genderforce) 2007, str.40.
- ²⁵ Inter-Agency Standing Committee, *Women, Girls, Boys and Men, Different Needs – Equal Opportunities: Gender Handbook in Humanitarian Action, (Stalni međuagencijski odbor, Žene, djevojke, mladići i muškarci, različite potrebe-jednake mogućnosti: Priručnik o rodu za upotrebu u humanitarnim akcijama)* IASC, 2006, str.4-5.
- ²⁶ Funk, A., Lang, J.L. i Osterhaus, J., *Ending Violence Against Women and Girls – Protecting Human Rights: Good Practices for Development Cooperation (Okončati nasilje nad ženama i djevojkama - zaštititi ljudska prava: dobri primjeri za saradnju na razvoju)* (GTZ: Eschborn) 2005, str.47-48; Bastick, M., Grimm, K. i Kunz, R., *Sexual Violence in Armed Conflict: Global Overview and Implications for the Security Sector (Seksualno nasilje u oružanim sukobima: Globalni prikaz i posljedice po sektor bezbjednosti)* (Geneva Centre for the Democratic Control of Armed Forces: Ženeva) 2007, str.150-151.
- ²⁷ Nathan, L., *No Ownership, No Commitment: A Guide to Local Ownership of Security Sector Reform (Bez vlasništva, bez obaveze: Vodič za uspostavljanje lokalnog vlasništva nad reformom sektora bezbjednosti)* (University of Birmingham: Birmingham) maj 2007, str.3.
- ²⁸ Nathan, str.4.
- ²⁹ Nathan, str.2-3.
- ³⁰ Anderlini, S.N. i Conaway, C.P., *Negotiating the Transition to Democracy and Reforming the Security Sector: The Vital Contributions of South African Women. (Pregovori o tranziciji u demokratsko društvo i reformiranje sektora bezbjednosti: Ključni doprinosi žena Južne Afrike)*. (Initiative for Inclusive Security, Vašington) 2004, str. 23-25.
- ³¹ OECD DAC, 2007, str.174.
- ³² OECD DAC, 2007.
- ³³ UN Department of Peacekeeping Operations, 'Enhancing the Operational Impact of Peacekeeping Operations: Gender Balance in Military and Police Services Deployed to UN Peacekeeping Missions', (Odjel za mirovne operacije UN-a, „Jačanje operativnog uticaja mirovnih operacija: rodna ravnoteža u vojnim i policijskim jedinicama angažovanim

- umirovnim misijama UN-a") Background Paper, UN DPKO Policy Dialogue, Njujork, 28-29. mart 2006, str.23.
- ³⁴ Guéhenno, JM, UN USG za mirovne operacije, *Izjava za otvorenu debatu Savjeta bezbjednosti o sprovođenju Rezolucije 1325 o ženama, miru i bezbjednosti iz 2000. godine*, Sekretarijat UN-a, Njujork, 26. okt. 2006.
- ³⁵ Inter-Parliamentary Union, *Women in Politics (Međuparlamentarna unija, Žene u politici)* (IPU i UN DPI: Ženeva) jan. 2005.
- ³⁶ Lonsway, K. i ostali., *Hiring & Retaining More Women: The Advantages to Law Enforcement Agencies*, (Zapošljavanje i zadržavanje u službi većeg broja žena: Prednosti za agencije za sprovođenje zakona) National Center for Women & Policing, 2003, str.2.
- ³⁷ UN Department of Peacekeeping Operations, Background Paper (Odjel za mirovne operacije UN-a, Informacija), str.23.
- ³⁸ UN Department of Peacekeeping Operations, Background Paper (Odjel za mirovne operacije UN-a, Informacija); UN Department of Peacekeeping Operations, Final Report (Odjel za mirovne operacije UN-a, Finalni izvještaj).
- ³⁹ Gehenova izjava pred Savjetom bezbjednosti, Debata o ženama, miru i bezbjednosti. 23 okt. 2007, S/PV.5766 *Provizorni izvještaj*, str.5.
- ⁴⁰ McConnell, T., 'All-Female Unit Keeps Peace in Liberia', (Jedinica sačinjena isključivo od žena održava mir u Libiji) *The Christian Science Monitor*, 21. mart 2007.
- ⁴¹ Committee on Women in the NATO Forces and The Women's Research & Education Institute, 'Percentages of Female Soldiers in NATO Countries' Armed Forces' (Odbor za pitanja žena u NATO snagama i Institut za istraživanje i obuku žena, „Procenat žena vojnika u oružanim snagama zemalja članica NATO-a“) <http://www.nato.int/issues/women_nato_perc_fem_soldiers_2001_2006.pdf>; Committee on Women in the NATO Forces, 'Percentages of Military Service Women in 2006' (Odbor za pitanja žena u NATO snagama „Procenat žena koje služe vojsku u 2006. godini“) <http://www.nato.int/issues/women_nato_perc_fem_soldiers-2006.jpg>; Committee on Women in the NATO Forces, 'Hungarian National Report for 2006' (Odbor za pitanja žena u NATO snagama „Mađarski nacionalni izvještaj za 2006. godinu“) <http://www.nato.int/ims/2006/win/pdf/hungarian_report_2006.pdf>
- ⁴² Pickup, F., Williams, S. i Sweetman, C., *Ending Violence Against Women: A Challenge for Development and Humanitarian Work (Okončati nasilje nad ženama: izazov razvoju i humanitarnom radu)* (Oxfam: Oksford) 2001, str.81.
- ⁴³ UN Development Fund for Women, *Not a Minute More: Ending Violence Against Women* (Razvojni fond UN-a za žene, *Ni minuta više: okončati nasilje nad ženama*) (UNIFEM: Njujork) 2003, str.8.
- ⁴⁴ Vlachová, M. i Bionson, L., str.57.
- ⁴⁵ Jeanne Gregory i Sue Lees, *Policing Sexual Assault (Polijsko reagovanje na seksualno nasilje)* (Njujork: Routledge) 1999, str.133.
- ⁴⁶ Carpenter, C., 'Recognizing Gender-Based Violence Against Civilian Men and Boys in Conflict Situations,' *Security Dialogue*, (Prepoznati rodno nasilje nad muškarcima i mladima civilima u oružanim sukobima), Vol. 37(1): 2006, str.87.
- ⁴⁷ Bastick, M., Grimm, K. i Kunz, R., *Sexual Violence in Armed Conflict: Global Overview and Implications for the Security Sector (Seksualno nasilje u oružanim sukobima: pregled na svjetskom nivou i implikacije na sektor bezbjednosti)* (Geneva Centre for the Democratic Control of Armed Forces: Ženeva) 2007, str.159.
- ⁴⁸ Viva Rio, 'Projects: Citizen Police Practice Improvement Course' <<http://www.vivario.org.br/publique/cgi/cgilua.exe/sys/start.htm?UserActiveTemplate=%5Fvivario%5Ffen&sid=31&infoid=162>>; PeaceNews, 'Viva Rio: farewell to arms in Brazil' (Živio Viva Rio: zbogom oružju u Brazilu) <<http://www.peacenews.info/issues/2452/245221.html>>; IANSA, 'NGO PROFILE: Viva Rio, Brazil' <http://www.iansa.org/women/bulletin1/ngo_profile_viva_rio.htm>
- ⁴⁹ Widmer, M., Barker, G. i Buchanan, C., 'Hitting the Target: Men and Guns', (Pogoditi metu: muškarci i oružje) Revcon Policy Brief, (Centre for Humanitarian Dialogue: Ženeva) 2006.
- ⁵⁰ OECD DAC, 2007, str.112.
- ⁵¹ OECD DAC, 2007, str.112.
- ⁵² OECD DAC, 2007, str.112-13.
- ⁵³ Inter-Parliamentary Union, 31. okt. 2006.
- ⁵⁴ Anderlini, S.N. i Conaway, C.P., 'Security Sector Reform', *Inclusive Security, Sustainable Peace: A Toolkit for Advocacy and Action*, („Reforma sektora bezbjednosti“, *Sveobuhvatna bezbjednost, održiv mir: Priručnik za zalaganje za ova pitanja i akciju*), International Alert and Initiative for Inclusive Security, 2004, str.37.
- ⁵⁵ Equal Opportunities Commission, Press Release: 'EOC and MoD sign new action plan to address sexual harassment in the Armed Forces', (Komisija za jednake mogućnosti, saopštenje za javnost: „EOC i Ministarstvo odbrane potpisali novi Akcioni plan za rješavanje problema seksualnog uznemiravanja u oružanim snagama“) 25. maj 2006.
- ⁵⁶ Maley, J., 'Sexual harassment rife in armed forces', („Seksualno uznemiravanje u oružanim snagama“) *The Guardian*, 26. maj 2006.
- ⁵⁷ National Organization for Women, *From The Citadel to Military Recruiting – Sexual Harassment in Military More Pervasive Than Ever*, (Nacionalna organizacija žena, *Od Citadele do regrutovanja u vojsku - seksualno uznemiravanje u vojsci je prisutnije nego ikada*) 1. sep. 2006.
- ⁵⁸ Amnesty International. *Nigeria: Rape - the Silent Weapon*, (Amnesti Internešenal, *Nigerija: Silovanje-tajno oružje*) novembar 2006, str.28. <<http://web.amnesty.org/library/index/ENGAFR440202006>>
- ⁵⁹ Zeigler, S.L i Gunderson, G.G., *Moving Beyond G.I. Jane: Women and the U.S. Military (Prevazići G.I. Jane: žene i vojska SAD-a)* (University Press of America: SAD) 2005, str.125.
- ⁶⁰ 'Agreement between the Ministry of Defence and the Equal Opportunities Commission on an Action Plan to Prevent and Deal Effectively with Sexual Harassment in the Armed Forces'. („Sporazum između Ministarstva odbrane i Komisije za jednake mogućnosti o Akcionom planu za sprečavanje i efikasno rješavanje slučajeva seksualnog uznemiravanja u oružanim snagama“) <http://www.mod.uk/NR/rdonlyres/13856EA1-1D13-4872-A5EF-797D8EA3E025/0/mod_eoc_agreement.pdf>
- ⁶¹ Women and Equality Unit, UK Department of Trade and Industry, *Gender Impact Assessment*, (Jedinica za žene i jednakost, Britanski odjel za trgovinu i industriju, *Projena uticaja rodni pitanja*) 2002, str.4. <http://www.womenandequalityunit.gov.uk/equality/gender_impact_assessment.pdf>
- ⁶² Valasek, K., 'Gender and Democratic Security Governance', *Public Oversight of the Security Sector: A Handbook for CSOs on Democratic Security Governance*, („Rod i demokratsko upravljanje bezbjednošću“, *Javni nadzor nad sektorom bezbjednosti: priručnik za OCD o demokratskom upravljanju bezbjednošću*), ur. Caparini, M., Cole, E. i Kinzelbach, K. (Renesans: Bratislava za UNDP i DCAF), 2008.
- ⁶³ OECD DAC, 2007, str.47.
- ⁶⁴ OECD DAC, 2007, str.48.
- ⁶⁵ Nathan, str.30-31.
- ⁶⁶ Genderforce Sweden, *From Words to Action: Genderforce Sweden*. (Od riječi do djela: Genderforce Švedska) <http://www.genderforce.se/dokument/From_words_to_action.pdf>
- ⁶⁷ OECD DAC, 2007, str.240-41.
- ⁶⁸ OECD DAC, 2007, str.241-42.
- ⁶⁹ Albrecht, P. i Barnes, K. 'National Security Policy-Making and Gender', *Gender and Security Sector Reform Toolkit*, („Donošenje politike nacionalne bezbjednosti i rodna pitanja“, *Set priručnika o rodni pitanjima i reformi sektora bezbjednosti*) 2008. Prilagođeno iz Bryden, A. i Hänggi, H., 'Reforming and Reconstructing the Security Sector' („Reformiranje i obnavljanje sektora bezbjednosti“), (Ženeva: DCAF) 2005, str.30. <http://www.dcaf.ch/_docs/Yearbook2005/bm_sgpc_ch02.pdf>
- ⁷⁰ OECD DAC, 2007, str.100-101.
- ⁷¹ RSB i RDR procesi su tijesno povezani. Vidi: Bryden, A., 'Understanding the DDR-SSR Nexus: Building Sustainable Peace in Africa', („Razumjeti povezanost RDR-RSB: izgradnja održivog mira u Africi“), Dokument na temu, Druga međunarodna konferencija o RDR-u i stabilnosti u Africi, Kinšasa, 2-14. jula 2007.
- ⁷² McKay, S. i Mazurana, D., *Where are the Girls? Girls in Fighting Forces in Northern Uganda, Sierra Leone and Mozambique: Their Lives During and After War (Gdje su djevojke? Djevojke u oružanim snagama u Sjevernoj Ugandi, Sjera Leoneu i Mozambiku: njihovi životi tokom i nakon rata)* (Kvebek: Rights & Democracy) 2004, str.14.
- ⁷³ Izjava gđe Megi Paterson, višeg savjetnika u Odsjeku za rodnu ravnopravnost CIDA, 'Forum Report', *Women and Leadership: Voices for Security and Development*, („Izjava na forumu“ Žene i liderstvo: glasovi za bezbjednost i razvoj), Otava, Kanada, 28-29. nov. 2002, str.20.
- ⁷⁴ UNIFEM, *Gender-Aware Disarmament, Demobilization and Reintegration (DDR): A Checklist, (Rodno osjetljivo razoružavanje, demobilizacija i reintegracija (RDR))* UNIFEM, 2004; 'Women, Gender and DDR', *Integrated Disarmament, Demobilization and Reintegration Standards*, („Žene, rod i RDR“, *Integrirani standardi za razoružavanje, demobilizaciju i reintegraciju*) UNDDR, 2006.
- ⁷⁵ DPKO, *Gender Mainstreaming in Peacekeeping Operations: Progress Report*, (Integracija rodni pitanja u mirovne misije: izvještaj o napretku) Njujork, 2005, str.31.
- ⁷⁶ UN Disarmament, Demobilisation and Reintegration Resource Centre, *Country Programme: Liberia*, (Istraživački centar UN-a za razoružavanje, demobilizaciju i reintegraciju, *Program za državu: Liberija*) 1. jun 2007. <<http://www.unddr.org/countryprogrammes.php?c=52>>
- ⁷⁷ UNMIL, *Disarmament, Demobilization, Reintegration and Rehabilitation, (Razoružavanje, demobilizacija, reintegracija*

- i rehabilitacija), 1. juni 2007. <<http://www.unmil.org/content.asp?ccat=ddrr>>
- ⁷⁸ <http://unmil.org/documents/OGA_Achievement_2004_2006.pdf>
- ⁷⁹ UN Statistics Division, *Composition of Macro Geographical (continental) Regions, Geographical sub-regions, and Selected Economic and Other Groupings*. (Odsjek UN-s za statistiku, *Sastav makro geografskih (kontinentalnih) regiona, geografskih podregiona i odabranih ekonomskih i drugih grupacija*) <<http://unstats.un.org/unsd/methods/m49/m49regin.htm#developed>>
- ⁸⁰ Hänggi, H., 'Conceptualizing Security Sector Reform and Reconstruction', *Reform and Reconstruction of the Security Sector*, („Konceptualizacija reforme i obnove sektora bezbjednosti“, *Reforma i obnova sektora bezbjednosti*), ur. Bryden, A. i Hänggi H., (DCAF; Munster, Njemačka) str.5-6.
- ⁸¹ Wulf, H., *Security Sector Reform in Developing and Transitional Countries*, (*Reforma sektora bezbjednosti u zemljama u razvoju i zemljama u tranziciji*), Berghof Research Center for Constructive Conflict Management, 2007, str.7.
- ⁸² UN Statistics Division (Odsjek UN-a za statistiku).
- ⁸³ International Association of Women Judges, 'Jurisprudence of Equality Program'. (Međunarodno udruženje sudijinica, „Pravna nauka o programu jednakosti“) <<http://www.iawj.org/what/jep.asp>>
- ⁸⁴ Odlomak iz: Nathan, L., *No Ownership, No Commitment: A Guide to Local Ownership of Security Sector Reform*, (*Bez vlasništva, bez obaveze: Vodič za uspostavljanje lokalnog vlasništva nad reformom sektora bezbjednosti*), (University of Birmingham: Birmingham) maj 2007, str.7.
- ⁸⁵ UN Statistics Division, (Odsjek UN-a za statistiku).
- ⁸⁶ GALIPS, *GALIPS Annual Report 2005-2006 (Godišnji izvještaj GALIPS-a za period 2005.-2006.)* (GALIPS: London) 2006, str.3-5.; Cowan, K., *Bullying: Preventing the Bullying and Harassment of Gay Employees (Maltretiranje: Sprječavanje maltretiranja i uznemiravanja osoblja homoseksualne orijentacije)* (Stonewall Workplace Guides: London) 2007, str.17.